





T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Genel Yayın No: 1298

Halk Kitapları: 288

HAC YOLCUSU REHBERİ

Yayın Yönetmeni: Hamza BAYRAM

Yayın Koordinatörü: Önder ÖZKAN

Baskı Takip: Hüseyin ESER

Grafik Tasarım: Ali ÇINKI

Baskı Hazırlık: Kader TANAK

Baskı: TDV Yay. Mat. Tic. İşl.

Ostim OSB Mah. 1256 Cadde No: 11

Yenimahalle/Ankara

Tel: 0312 354 91 31

Sertifika No: 48058

8. Baskı, Ankara 2025

ISBN: 978-975-19-6710-7

2025-06-Y-0003-1298

Sertifika No: 46325

Eser Yayın Kurulu Kararı: 26.04.2017/20

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Tel: 0312 294 43 93 Faks: 0312 294 42 57

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr



HAC YOLCUSU REHBERİ



HAC VE UMRE HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ



Bu kitap, kaynakçada yer alan eserlerden derlenmek suretiyle
Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğüne hazırlanmıştır.



İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

ADIM ADIM HAC	11
A. Hac Çeşitleri	13
B. Temettu Haccının Yapılışı	14
C. Hacda Kadınlarla İlgili Bazı Özel Durumlar	31

İkinci Bölüm

ZİYARET YERLERİ	33
A. Mekke-i Mükerreme'de Ziyaret Yerleri	36
B. Medine-i Münevvere'de Ziyaret Yerleri	60
C. Medine-i Münevvere'de Ziyaret Adabı	82

Üçüncü Bölüm

HAC ORGANİZASYONU	85
A. Hac Organizasyonunun Temel İlkeleri	87
B. Hac Hizmetleri	88

Dördüncü Bölüm

SAĞLIK BİLGİLERİ	95
A. Yolculuk Öncesi İlaçlar ve Raporlar	98
B. Aşılar	99
C. Egzersiz	99
D. Ortama Göre Uyulması Gereken Sağlık Kuralları	100
E. Bulundurulması Faydalı Malzemeler	105

Beşinci Bölüm

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BAZI HUSUSLAR.....	107
A. İbadetler Hakkında.....	109
B. Davranışlar Hakkında.....	110
C. Sağlık Hakkında.....	113
D. Güvenlik Hakkında.....	114
SONUÇ.....	115



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Yüce Allah buyuruyor ki:

وَأْتُمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ.

“Haccı da umreyi de sırf Allah için tam olarak yerine getiriniz.” (Bakara, 2/196)

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ.

“İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler.” (Hac, 22/27)

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ. فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ.

“Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev, Mekke’de, âlemler için bereket kaynağı ve doğru yol gösteren Kâbe’dir. Orada apaçık deliller vardır, İbrahim’in makamı vardır; kim oraya girerse, güvenlik içinde olur. Gitmeye gücü yetenin Kabe’yi haccetmesi Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse, bilsin ki; doğrusu Allah âlemlerden müstağnidir.” (Âl-i İmran, 3/96-97)

Peygamber Efendimiz (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ.

"İslam dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmak." (Buhâri, İmân 1,2)

مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ كَلِمَةٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

"Kim Allah için hacceder, (Allah'ın rızasına uymayan) kötü, çirkin söz ve davranışlardan ve günah işlemekten sakınırsa, anasından doğduğu günkü gibi günahsız olarak döner." (Buhâri, Muhsar,10)

الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ.

"Kabul edilmiş bir hacın mükâfatı ancak cennettir." (Buhâri, Umre,1)

الْحُجَّاجُ وَالْعُمَّارُ وَقَدْ دَعَا اللَّهُ إِنْ دَعَا أَعَابَهُمْ وَإِنْ اسْتَعْفَرُوا غَفَرَ لَهُمْ.

"Hacılar ve umre yapanlar Allah'ın (evinin) ziyaretçileridir. Kendisine dua ederlerse dualarına icabet eder, O'ndan bağışlanma dilerlerse onları bağışlar." (İbn Mace, Menasik,1)



ÖN SÖZ

Rahman'ın Misafiri Kardeşlerimiz!

Bu kutlu hac yolculuğunu nasip eden Yüce Allah'a hamd, hac ibadetini bütün yönleriyle bizlere öğreten Peygamber Efendimize (s.a.s) salâtü selam olsun.

Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin manevi atmosferini doya doya teneffüs edebilme, haccınızı usulüne uygun olarak eda ettiğinizde Peygamber Efendimizin (s.a.s.) müjdelediği günahlardan arınabilme ve cennete kavuşabilme imkân ve fırsatını elde etmiş bulunmaktasınız.

Sizler bunun sevinç ve mutluluğunu doya doya yaşarken, Diyanet İşleri Başkanlığı mensupları olarak bizler de siz değerli hac yolcularına hizmet etmenin onurunu yaşıyoruz. Uzun yılların tecrübesi ve kaliteli hizmet anlayışımız ile huzurlu, sağlıklı ve güvenli bir şekilde haccınızı eda edebilmemiz için hizmete hazırız.

Hayatınızın özlem ve hasreti olan hac ibadetinizi usulüne uygun, kolay ve rahat bir şekilde yapmanıza yardımcı olmak amacıyla elinizdeki bu kitabı hazırlamış bulunmaktayız.

Kitapta haccın yapılışı, Mekke ve Medine'deki ziyaret yerleri, hac organizasyonu ile sağlık bilgileri ve dikkat edilmesi gereken önemli hususlar hakkında sade ve öz bilgiler bulacaksınız.



Cenâb-ı Hak'tan ibadetlerinizi kolaylaştırmasını ve kabul buyurmasını, sizleri eksiksiz, kusursuz ve makbul bir hac ile sağ salim ailelerinize kavuşturmasını ve bu kutlu seyahatinizin hayatınızda dönüm noktası olmasını niyaz ederiz.

Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğü



BİRİNCİ BÖLÜM
ADIM ADIM HAC





A. HAC ÇEŞİTLERİ

Hac kelimesi sözlükte; saygı duyulan büyük ve önemli şeye yönelmek, ziyaret etmek, bir yere gidip gelmek anlamlarına gelir.

Bir fıkıh terimi olarak ise hac; imkânı olan Müslümanların, belirlenmiş zaman içinde Kâbe, Safa-Merve, Arafat, Müzdelife ve Mina'da hac menâsikini yani belli dinî görevleri usulüne uygun olarak yerine getirdikleri bir ibadettir.

Edası itibariyle hac üç çeşittir:

1. İfrad Haccı

Hac aylarında sadece hac yapmak üzere ihrama girilip umresiz yapılan hacdir.

Bu hacca; ifrat haccı niyetiyle ihrama girildikten sonra umre yapılmadan sadece hac yapıldığı için “tek yapma” anlamında ifrad denilmiştir.

2. Temettu Haccı

Hac aylarında önce umre için ihrama girip umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkıp, sonra Arafat'a çıkmadan önce hac için tekrar ihrama girip hac yapan kimse temettu haccı yapmış olur.

Hac yolcusu, hac mevsiminde umre yaptıktan sonra ihramdan çıkıp ihram yasaklarından bir müddet kurtulduğu ve bu esnada ihramlı iken yasak olan şeylerden yararlandığı için bu hacca, “faydalanma” anlamında temettu denilmiştir.

3. Kıran Haccı

Hac aylarında umre ve hac için ihrama girip önce umre yapan, ihramdan çıkmadan haccı eda eden kimse kıran haccı yapmış olur.

Bu çeşit hacca; bir hac mevsiminde iki ibadeti (umre ve haccı) birleştirdiği için kıran denilmiştir.

Ülkemizden hac yolculuğuna çıkan müminler genellikle temettu haccı yapmakta olduklarından bu kitapta, doğrudan Mekke'ye gidecek ve temettu haccına niyetlenecek olan hac yolcuları için önce umrenin, ardından da haccın yapılışı anlatılacaktır.

İlk varış yeri Medine olan hac yolcuları da, Medine'den Mekke'ye hareket etmeden önce otellerde aşağıda anlatılacak olan ihram hazırlıklarını yaparlar ve kafilе başkanının yönlendirmesine göre hareket ederler.

B. TEMETTU HACCININ YAPILIŞI

1. Umreye Hazırlık

Umre yolcusu, Allah'ın evi olan Beytullah'ı ziyaret etmek için yola çıkmadan önce ruhunu, beynini ve bedenini bu yolculuk için hazırlar. Müftülüklerce düzenlenen bilgilendirme ve tanışma toplantılarına katılır. Kendisine verilen yazılı ve görsel materyallerden istifade eder. Ailesi, akrabası, komşuları ve mümkünse çevresinde iletişim kurduğu kişilerle helalleşir. Umre niyeti ile ihrama girmeden önce, gerekli vücut temizliğini yapar, saç-sakal tıraşı olur, bıyıklarını düzeltir, tırnaklarını keser ve mümkünse boy abdesti, değilse namaz abdesti alır, vücuduna güzel koku sürer. İhrama girmeden önce yapılan gusül, temizlik maksadıyla yapıldığından âdetli kadınlar da boy abdesti alabilirler.



2. İhram Elbisesine Bürünme ve İhram Namazı

Kafile uçuş programına göre doğrudan Cidde Havalimanı-na uçup oradan da Mekke'ye gidecek olan umre yolcularımız Türkiye'de havalimanlarında ihrama girerler. Önce Medine'ye gidecek umre yolcuları ise Medine ziyaretini tamamladıktan sonra Medine'de otellerinde ihram elbiselerine bürünürler ve Mekke yolu üzerindeki Zü'l-Huleyfe (Âbâr-ı Ali) Mescidi'nde ihrama girerler.

Erkekler ihram için; iç çamaşırlarını, çorap, elbise ve ayakkabılarını çıkarırlar. İzâr ve ridâ adı verilen iki parça ihram örtüsüne bürünürler. İhramlı iken topuklarının ve aşık kemiklerinin açık olması gerektiğinden bu kısımları kapatmayan bir terlik giymelidirler. Bele kemer bağlamada, sırtta çanta almada ve şemsiye kullanmada bir sakınca yoktur.

Kadınlar için özel bir ihram elbisesi yoktur. Kadınlar, başörtülerini yüzleri açık olacak şekilde örterler. İhramlıyken ayakkabı, elbise, başörtüsü, çorap gibi günlük kıyafetlerini giyebilirler. Âdetli olan hanımlar da niyet edip telbiye getirerek ihrama girerler. Bu hâlde buldukları sürece ihram yasakları devam eder. Özel durumlarının bitiminde tavaf ve sa'ylerini yaparak ihramdan çıkarlar.

Umre yolcuları, kerahet vakti değilse iki rekât ihram namazı kıyırlar. Namazın birinci rekâtında Fatihâ'dan sonra "Kâfirûn", ikinci rekâtında ise Fatihâ'dan sonra "İhlâs" sûresini okurlar ve umre için niyet ederler.

3. Umreye Niyet ve Telbiye

İhrama, niyet etmek ve telbiye getirmek suretiyle girilir. İhram için;

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي

“Allah’ım! Umre yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul eyle.” diyerek niyet edilir ve telbiye getirilir. Telbiye şu şekilde söylenir:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ
لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

“Lebbeyk, Allāhümme lebbeyk. Lebbeyk, lâ şerîke leke lebbeyk. İnnel-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek (Buyur Allah’ım buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.) (Müslim, Hac,19).

Bundan sonra ihram yasakları da başlamış olur. Umre yolcusu, Mekke’ye varıncaya kadar her fırsatta yüksek sesle telbiye, tekbir, tehlil ve salavât-ı şerife söyleyerek yolculuğuna devam eder. Kadınlar bunları yüksek sesle söylemezler.

Telbiyeyi her söyleyişte üç defa tekrarlamak; sonra tekbir, tehlil ve salavât-ı şerife okumak müstehaptır.

Mekke’ye yaklaşip Harem bölgesine girince “Allah’ım! Burası senin haremindir, emin kıldığın yerdir. Beni cehenneme girmekten koru. Kullarını dirilttiğin gün beni azabından güvende kıl, beni dostlarından ve itaatkâr olanlardan eyle.” diye dua eder.

4. İhram Yasakları

İhrama girildiği andan itibaren ihramdan çıkıncaya kadar “ihram yasakları” olarak ifade edilen bir dizi davranıştan uzak durulması gerekmektedir:



Başkalarına zarar vermek, kavga etmek, sövmek, kötü söz ve davranışlarda bulunmak, Harem denilen bölgenin (Mekke ve çevresinin) bitkilerini kesmek, koparmak; erkeklerin ihram örtülerinin dışında elbise giymeleri, başlarını ve yüzlerini örtmeleri, eldiven, çorap, ayakkabı giymeleri; tırnak kesmek, saç sakal tıraşı olmak, vücudun herhangi bir yerindeki kılları koparmak veya kesmek; saç sakal ve bıyıkları yağlamak, boyamak, oje ve ruj kullanmak, vücuda veya ihram örtüsüne koku sürmek ve parfüm kullanmak; eşiyile ilişkiye girmek veya buna yol açacak davranışlarda bulunmak, şehevî duyguları tahrik edici şeyler konuşmak ihramlı için yasaktır.

Bu yasaklara uymayanların, yasağın durumuna göre bir-takım cezalar ödemeleri gerekir. Bu cezalar, en hafifinden en ağırına doğru; bir miktar sadaka vermekten, yapılan umrenin iptal olmasına kadar uzanır ki ihtiyaç durumunda bu hususlar, ilgili kitaplardan veya din görevlilerinden öğrenilmelidir.

5. İhramlı İken Yasak Olmayan Bazı Fiil ve Davranışlar

İhramlının yıkanması, temizlik amacıyla kokulu-kokusuz sabun kullanması, diş fırçalaması, diş çektirmesi, kırılan tırnağı ve zarar veren bir kılı koparması, kan aldırması, iğne yaptırması, yara üzerine sargı sardırması; kol saati, yüzük ve bilezik takması, kemer kullanması, omuza çanta asması, yüzü ve başı örtmeden üzerine battaniye, pike ve benzeri şeyler alması, palto ve benzeri giysileri giymeksizin omuzuna alması yasak değildir.

6. Umre Tavafı

Umre yolcusu, Mekke'de otele yerleştikten sonra mümkünse boy abdesti, değilse normal abdest alır. Kafile başkanının

ilan edeceği uygun bir saatte otel lobisinde buluşulur, umre tavafı yapmak üzere Mescid-i Haram'a topluca hareket edilir. Yolda tekbir, tehlil, telbiye ve salavat-ı şerife getirmeye devam eder. Tevazu ve huşu ile Mescid-i Haram'a girer. Beytullah'ı görünce telbiyeye son verir, üç defa tekbir ve tehlil getirir ve ilgili duayı ya da bildiği başka duaları okur. Hacer-i Esved hizasına gelir, yönünü Hacer-i Esved'e döner ve Kâbe'yi kalp tarafına alır.

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ طَوَافَ الْعُمْرَةِ، فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

“Allah'ım! Senin için umre tavafını olarak yapmak istiyorum. Bunu bana kolaylaştır ve kabul eyle.”

Diyerek umre tavafına niyet eder. Sonra ellerini omuz hizasına kadar kaldırıp “Bismillahi Allahu Ekber” diyerek Hacer-i Esved'i selamlar. Tekbir, tehlil ve tahmîd getirerek tavafa başlar ve 7 defa dönerek tavafı sonlandırır. Her bir dönüş şavt denilir. Tavafa Hacer-i Esved hizasından başlanıldığı gibi, her bir şavt mutlaka Hacer-i Esved hizasında bitirilir.

Tavafta her şavtın başlangıcında şu duayı okumak müstehaptır:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ، وَتَّصَدِيقًا بِكِتَابِكَ، وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ، وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

Bismillahi Allah-u Ekber!

Allah'ım! Sana iman ederek, kitabını tasdik ederek, sana verdiğim söze sadık kalarak ve Peygamberinin sünnetine

uyarak işte buradayım. Sübhanallah, Elhamdülillah, Lâ ilahe illallah, Allah-u Ekber, Vela havle vela kuvvete illa billah'il aliyyl azim.

Her şavtta Hacer-i Esved'i ve Rüknu Yemânî'yi uzaktan (بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ) "Bismillahi Allahu Ekber" diyerek selamlar.

Hacer-i Esved'i istilam sünnet, Rük-n-i Yemânî'yi istilam müstehaptır. Ancak Rük-n-i Yemânî öpülmez. Diğer köşeler ise selamlanmaz. Kalabalık değilse ve kimseye eziyet vermeyecekse Hacer-i Esved'i öper, kalabalık ise sadece selamlar. Zira istilam sünnet, insanlara eziyet vermek ise haramdır. Rük-n-i Yemânî ile Hacer-i Esved arasında şu dua tekrar edilir:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ،
وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ، يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Rabbenâ âtina fid'dunyâ haseneten ve fil'âhirati haseneten ve kınâ azâbennâr. Ya Azîzu, Ya Gaffâr, Ya Rabbe'l Âlemîn.

Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de güzellik ver. Bizi cehennem azabından korusun. İyilerle birlikte bizi cennete koy. Ya Azîz! Ya Gaffâr! Ya Rabbe'l Âlemin.

Tavaf esnasında Kur'an-ı Kerim'de geçen ve Hz. Peygamber'den rivayet edilen duaları veya bildiği diğer duaları okuyabileceği gibi yüksek olmayan bir ses tonuyla tekbir ve tehlil getirebilir ya da Kur'an okur.

Tavafın ilk dört şavtı farzdır. Tavaf esnasında abdestli olmak Hanefilere göre vacip, diğer mezheplere göre farzdır. Bu sebeple abdestsiz yapılan tavaflar geçersizdir. Abdestsiz olarak yapılan tavaflarda ceza gerekir. Bazı durumlarda cezasız telafi de mümkündür. Ayrıca tavaf, abdestsiz ve cünüp olarak yapılmadığı gibi âdetli ve nifas hâlinde de yapılmaz.

Tavaf esnasında abdesti bozulan kişi, tavafı bırakıp abdest alarak kaldığı yerden tavafa devam eder; dilerse baştan başlayarak yeniden de yapabilir.

Tavafı, Kâbe'yi kalp tarafına alarak, Hacer-i Esved hizasından başlayıp Hatim'in dışından dolanarak, avret yerleri örtülü, güç ve takatin yetmesi hâlinde yürüyerek yapmak ve şavtları yediye tamamlamak vaciptir. Bu sayılanlardan biri terk edilirse dem cezası (koyun veya keçi kesilmesi) gerekir.

Peşinden sa'y yapılan tavafların ilk üç şavtında erkekler koşmaksızın çalmlı ve süratli bir şekilde yürürler ki buna "remel" denir. Remel yapılan tavaflarda ihram elbisesinin üst kısmı sağ koltuk altından geçirilip sol omuz üzerine atılır, bu şekilde sağ kol ve omuz açıkta bırakılır. Buna "ıztıba" denir. Tavaf sona erince ıztıba da sona erer.

Tavaf alanında izdiham varsa remel yapılmaz. Zira remel yapacağım diye insanlara eziyet vermek kesinlikle doğru olmaz. Kadınlar ıztıba ve remel yapmazlar.

Tavaf, mümkün olduğunca huşu içerisinde yapılır. Dünyevî işlere dair konuşmalara yer verilmez. Tavaf esnasında bol bol dua edilir ve tavafın ardından mümkünse Mültezem'de ve Hatim'de duaya devam edilir. Umre yolcularına verilen kitaptaki dualar okunabileceği gibi, kişi içinden geldiği şekilde de dua edebilir.

7. Tavaf Namazı

Tavaf, yedi şavta tamamlandıktan sonra uygun bir yerde iki rekât tavaf namazı kılınır. Tavaf namazının Makam-ı İbrahim'in arkasında kılınması daha faziletlidir. Ancak günümüzde tavafa engel olacağından dolayı Makam-ı İbrahim'in arkasında kılmaya çalışmak uygun değildir. Tavaf namazında birinci rekâtta Fatiha'dan sonra Kâfirûn, ikinci

rekâta Fatiha'dan sonra İhlas suresi okunur. Bu namazı kılmak vaciptir. Namazdan sonra şu duanın okunması müstehaptır:

اللَّهُمَّ هَذَا بَلَدُكَ وَ هَذَا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَبَيْتُكَ الْحَرَامُ وَأَنَا عَبْدُكَ
وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أُمَّتِكَ وَقَدْ جِئْتُكَ طَالِبًا مَرَضَاتِكَ وَأَنْتَ مَنْنَةٌ
عَلَيَّ بِذَلِكَ فَاعْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'ım burası senin beldendir. Şu da Mescid-i Haram ve saygın evindir. Ben senin kulunum, senin kulların olan anne babanın evladıyım. Buraya senin rızanı kazanmak için geldim. Sen de bunu bana lütüfttin. Beni bağışla ve bana merhamet et. Şüphesiz sen her şeye gücü yetersin."

Duadan sonra zezem içilir ve şu dua okunur:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ سَقَمٍ
"Allah'ım! Senden faydalı ilim, bol rızık ve her türlü dert ve hastalığa karşı şifa niyaz ediyorum."

8. Umrenin Sa'yı

Umre yolcusu, tavafın ardından umrenin sa'yini yapmak üzere Safa'ya gider. Koşmak, hızlı yürümek anlamına gelen sa'y terim olarak; hac ve umrede Kâbe'nin doğu tarafındaki Safa Tepesi'nden başlayarak Merve'ye dört gidiş, Merve'den Safa'ya üç dönüş olmak üzere bu iki tepe arasındaki gidiş-gelece denir. Sa'yin geçerli olması için geçerli bir tavaftan sonra yapılması gerekir. Safa'da yönünü Kâbe'ye döner, tekbir, tehlil, tesbih ve salat-ü selam getirir, ellerini açıp dua eder. Sonra sa'y yapmaya şöyle niyet eder:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ السَّعْيَ مَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

“Allah’ım! Senin rızan için Safa ile Merve arasında umrenin sa’yini yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul eyle.”

Sa’ye Safa’da başlayıp Merve’de bitirir ve yedi şavt olarak yapar. Sa’y esnasında Kur’an-ı Kerim’de geçen ve Hz. Peygamber’den rivayet edilen duaları veya bildiği başka duaları okur. Yüksek olmayan bir ses tonuyla tekbir ve tehليل getirir veya Kur’an okur. İki yeşil ışık arasında kısa adımlarla koşarak, canlı ve çalımlı yürümek anlamına gelen “Hervele” yapar (kadınlar hervele yapmaz). Sa’yi tamamlayınca Merve’de dua eder.

Umrenin sa’yi vaciptir. Terk edilirse dem cezası gerekir. Sa’yin ilk dört şavtı rükün, yediye tamamlamak ise vaciptir. Ayrıca gücü yetenlerin sa’yi yürüyerek yapmaları da vacip olduğundan gücü yettiği halde sa’yi tekerlekli sandalye ile yapmak dem cezası gerektirir.

Sa’yi abdestli olarak yapmak, sa’yin sünnetlerindedir. Bilerek abdestsiz yapmak ise mekruhtur. Bununla birlikte tavafı abdestli olarak yaptıktan sonra sa’y esnasında abdesti bozulan kişinin bu hâliyle sa’yini tamamlaması durumunda sa’yi geçerli olur.

Kadınlar âdetli iken tavaf yapmazlar. Âdet hâllerinin bitiminde gusül alarak bu tavafı yaparlar. Ancak tavafı yaptıktan sonra âdet gören kadınlar, sa’yi bu hâllerinde iken yapabilirler. Ayrıca tavafta ızdıbâ ve remel, sa’yda ise hervele yapmadıkları gibi, tekbir, tehليل ve telbiyede seslerini yükseltmezler.

9. Tıraş Olup İhramdan Çıkış

Hac yolcusu, sa’yi tamamladıktan sonra, berberde veya otelde saçlarını tamamen kestirir ya da kısaltır. Böylece ihramdan çıkar ve normal elbiselerini giyerek umre ibadetini tamamlamış olur. Kadınların ihramdan çıkmak için saçlarının ucundan bir parmak boğumu kadar kesmeleri yeterlidir.



İhramdan çıkma aşamasına gelmedikçe ihramlılar, kendilerini de bir başkasını da tıraş edemezler. Bu aşamaya gelmiş ihramlı kimseler ise, birbirlerini tıraş edebilirler.

Saçı tıraş etme veya kısaltma yerine, sakalı tıraş etmek veya kısaltmakla ihramdan çıkılmış olunmaz.

Umre ibadetini yerine getiren kadın-erkek her hac yolcusu, temettu haccının ilk bölümünü ifa etmiş olur. Bundan sonra kafilenin yapacağı programlara göre hareket eder ve hac için Arafat'a çıkmayı bekler.

Kıran veya ifrad haccı yapanlar ihramdan çıkmazlar, ihram yasaklarına riayet etmeye devam ederler.

10. Arafat Öncesi Yapılacaklar

Umresini yapan hac yolcusu, Arafat'a çıkacağı Terviye Günü'ne (Zilhicce'nin sekizinci günü) kadar Mekke'de vakitini ibadetle geçirir. Beş vakit namazını Mescid-i Haram'da cemaatle kılmaya gayret eder. Vaaz ve irşat programlarını takip eder. En önemlisi de bol bol nafil tavaf yapar, Kur'an-ı Kerim okur, dua ve istiğfarla meşgul olur ve günahlarından tövbe eder.

Nafil tavaf, normal kıyafetlerle yapılır ve akabinde sa'y yapılmaz. Nafil tavaf yapmak, nafil umre yapmaktan daha faziletlidir.

Hac yolcusu zamanını boşa harcamak, gereksiz yere çarşı pazarda gezinmek veya otelde oturup vakit öldürmekten sakınır.

11. Hac İhramına Giriş

Temettu haccı yapmak üzere gelen ve umresini tamamlayan hac yolcusu, Terviye Günü "Umreye Hazırlık" başlığı altında zikrettiğimiz ihram hazırlıklarını yapar. İki rekât ihram namazı kıldıktan sonra;

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّىْ

“Allah’ım! Hac etmek istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur.” diyerek hacca niyet eder ve telbiye getirir.

Böylece hac ihramına girer ve ihram yasakları yeniden başlamış olur.

Kafile görevlilerinin rehberliğinde haccın sa’yi hacdan önce, nafile bir tavafın ardından yapılabilir. Ancak bunu hac için ihrama girdikten sonra yapmalıdır. Haccın sa’yini bu şekilde önceden yapanlar, ziyaret tavafından sonra sa’y yapmazlar. Fakat haccın sa’yinin ziyaret tavafından sonra ve ihramsız olarak yapılması daha uygundur.

Bayramın birinci günü büyük şeytana (Akabe Cemresi) taş atıncaya kadar her fırsatta telbiye, tekbir, tehlil ve salavât getirmeye devam eder.

12. Arafat'a Çıkış

Günümüzde izdiham ve birlikte hareket mecburiyeti sebebiyle, hacıların Terviye Günü Arafat'a intikal ederek geceyi orada geçirmeleri teamül hâline gelmiştir.

Terviye Günü kafile başkanının duyuruları çerçevesinde belirlenen saatte otel lobisinde buluşulur. Kafileye tahsis edilen otobüslerle doğrudan Arafat'a çıkılır. Yol boyunca, telbiye, tekbir, tehlil, salavât getirilir; dua ve zikir ile meşgul olunur.

Arafat'a varınca her kafile kendisine ayrılan çadıra yerleşir ve bir süre istirahat eder. Çadıra yerleşimde mahremiyet ölçülerine ve cemaatle namaz kılmaya uygun olarak erkek hacıların ön tarafta, kadın hacıların arka tarafta olmasına ve iki bölüm arasının paravan, perde vb. şeylerle ayrılmasına dikkat edilir.



13. Arafat Vakfesi

Haccın en önemli rüknü olan vakfe Arafat'ta yapılır. Arafat'ta vakfe zamanı, Arefe günü (9 Zilhicce) öğle namazı vaktinin girmesinden (zevalden) sonra başlar, ertesi gün şafak vaktine kadar devam eder. Bu süre içerisinde bir an bile olsa Arafat'ta bulunmayan kimsenin haccı geçersiz olur.

Hac yolcusu, Arefe günü Arafat'ta, sabah namazını cemaatle kılar, irşat çadırından yapılan zikir programına iştirak eder. Öğle vaktine kadar çadırda, vaktini namaz kılarak, Kur'an okuyarak, dua, zikir ve tövbe ederek geçirir. Öğle vakti yaklaşınca abdestsiz ise abdest alarak namaza hazırlanır.

Öğle vaktinde, öğle ve ikinci namazlarını birleştirerek (cem-i takdim) kabiledeki görevlilerin nezaretinde şu şekilde kılar:

Önce öğle namazının ilk sünneti kılınır. Sonra kamet getirilerek öğle namazının farzı eda edilir. Selam verildikten sonra teşrik tekbiri ve telbiye getirilir. Arkasından tekrar kamet getirilerek ikinci namazının farzı kılınır, teşrik tekbiri ve telbiye getirilir. Böylece öğle ve ikinci namazı bir ezan ve iki kametle eda edilmiş olur. Öğle ve ikinci namazları birleştirilerek kılındığında aralarında başka namaz kılınmadığından, öğle namazının son sünnetiyle ikinci namazının sünneti terk edilir.

Namazdan sonra irşat çadırından yapılan yayın ile birlikte Arafat'ta bulunan tüm hac yolcuları vakfe için ayağa kalkıp kibleye dönerek hep birlikte Cenab-ı Hakk'a dua eder, yalvarıp yakarırlar. Böylece Arafat Vakfesini topluca yaparlar.

Hacı güneşin batmasına kadar Arafat'ta kalır, vaktini ibadetle geçirir. Güneş battıktan sonra Müzdelife'ye hareket eder. Akşam namazını Arafat'ta veya yolda kılmaz.

Kafileler, merkez çadırından kendileri için anons yapılmadan çadırlarından ayrılmazlar. Kafile başkanı ve din görevlilerinin talimatları doğrultusunda toplu hâlde hareket ederler.

14. Müzdelife Vakfesi

Müzdelife'de vakfe yapmak haccın vaciplerindedir. Hacılar, Müzdelife'ye ulaşınca verilen talimatlara göre uygun bir yere yerleşirler. Yatsı vakti girince akşam ve yatsı namazlarını birleştirilerek (cem-i te'hir) kafiledeki görevlilerin nezaretinde şu şekilde kılarlar:

Yatsı vaktinde ezan okunduktan sonra kamet getirilerek önce akşam namazı kılınır. Selam verildikten sonra teşrik tekbiri ve telbiye getirilir. Sonra ezan okunmadan ve kamet getirilmeden yatsı namazının farzı kılınır ve yine teşrik tekbiri ve telbiye getirilir. Böylece iki vaktin farzı bir ezan ve bir kametle eda edilmiş olur. Bundan sonra yatsı namazının son sünneti kılınabilir. Ardından vitir namazı kılınır ve sonra vakfe için ayağa kalkılarak Cenab-ı Hakk'a dua edilir. Böylece Müzdelife Vakfesi topluca yapılır.

Mina'ya intikalden önce şeytana atılacak taşlar toplanır. Taşlar nohuttan büyük, fındıktan küçük olmalı ve temiz değilse yıkanmalıdır. Birinci gün Akabe Cemresi'ne atılacak yedi taşın buradan toplanması müstehaptır. Diğer taşlar başka bir yerden de toplanabilir.

Birinci gün Akabe Cemresi'ne atılmak üzere 7, ikinci gün küçük, orta ve büyük cemrelere atılmak üzere yedişerden 21, üçüncü gün küçük, orta ve büyük cemrelere atılmak üzere yedişerden 21 olmak üzere toplam 49 taş toplanır.

Müzdelife'den yaya olarak Mina'ya hareket edilir. Yol boyunca telbiye, tekbir ve duaya devam edilir.



Günümüzde hacı sayısının çok fazla olmasından dolayı Müzdelife’de konaklamanın zorlaşması, izdiham ve birlikte hareket mecburiyeti gibi sebeplerle Malikî mezhebinin görüşü ile amel edilerek Mina’ya gece uygun bir vakitte hareket edilmektedir.

15. Mina’da Şeytan Taşlama

Mina, Müzdelife ile Mekke arasında Harem sınırları içinde bir bölgenin adıdır. Mina’da şeytanın taşlandığı “*Cemerat*” diye anılan üç yer vardır.

a. “*Cemre-i Suğrâ*” (Küçük Cemre): Mescid-i Hayf tarafındadır. Bu cemreye halk arasında “*Küçük Şeytan*” denir.

b. “*Cemre-i Vustâ*” (Orta Cemre): Mekke yönünde Küçük Cemreden sonra 150 metre mesafede yer alır. Bu cemreye halk arasında “*Orta Şeytan*” denir.

c. “*Cemre-i Akabe*” (Büyük Cemre/Akabe Cemresi): Mina’nın Mekke istikametindeki sınırında yer alır. Bu cemreye halk arasında “*Büyük Şeytan*” denir.

Cemrelere taş atmanın zamanı, kurban bayramı günleridir. Bu günlerin ilkinde “*Yevm-i Nahr*” (Kurban Kesme Günü), kalan üç güne ise “*Eyyam-ı Teşrik*” (Teşrik Günleri) denir.

Müzdelife’den ayrılan hacılar, Mina’da Cemerat mevkiine geçerler.

Bayramın birinci günü, sadece büyük şeytan denilen Akabe Cemresi’ne yedi taş atılır.

Günümüzde izdihamdan dolayı, bazı mezheplerin görüşlerine dayanılarak büyük şeytan Arefe gününü bayramın birinci gününe bağlayan gece yarısından itibaren taşlanmaktadır. Bu nedenle hacılar, kfile başkanının yönlendirmesine göre uygun bir zamanda Akabe Cemresi’ne giderek yedi taş atarlar.

Taşlar, sağ elin başparmağı ve işaret parmağı uçları ile tutulur, kol fazla kaldırılmadan ortadaki büyük sütuna isabet ettirecek şekilde fırlatılır. Taşlamaya başlamadan önce telbiyeye son verilir.

Her bir taş fırlatılmadan önce;

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ وَحِزْبِهِ

“Allah’ın adıyla. Allah en büyüktür. Şeytan ve taifesini kastederek taş atıyorum.” denilir. İlk gün diğer iki cemreye taş atılmaz.

Taş attıktan sonra Akabe Cemresi’nin yanında beklemeksizin oradan uzaklaşılır. Dua yürürken yapılır.

Şeytan taşlamayı sağlığı yerinde olan kimsenin bizzat kendisinin yapması gerekir. Hastalar ile meşru bir mazereti bulunanlar vekalet ile atılabirler.

16. Kurban Kesmek

Hac yolcuları, büyük şeytana atılan taşlardan sonra oteline intikal ederek istirahate çekilirler.

Temettu ve kıran haccı yapan hacıların kurbanları İslam Kalkınma Bankası organizasyonu ile vekaleten kesilmekte ve kurbanların kesildiği haberi kafile başkanlarına bildirilmektedir.

Kıran ve temettu haccı yapanların kesmeleri gereken hedy kurbanı ile hacla ilgili adak ve ceza kurbanlarının Harem sınırları içinde kesilmesi şarttır. Şayet Harem sınırları dışında kesilmişse, bu kurbanların Harem bölgesinde yeniden kesilmesi gerekir.

17. Tıraş Olup İhramdan Çıkmak

Peygamber Efendimiz veda haccında bayram sabahı Akabe Cemre’sini taşıdıktan sonra Mina’ya dönmüş, kurbanlarını kesmiş, sonra tıraş olmuştur. Aynı gün Kâbe’ye gitmiş, ziyaret



tavafını yapmıştır. Buna göre bayramın birinci günü, önce Akabe Cemresi'ne taş atmak, sonra kurban kesmek ve daha sonra da tıraş olup ihramdan çıkmak sünnettir. Halk arasında kısaca taş, baş, tıraş denir.

Ancak günümüz şartlarında milyonlarca insanın kısa bir sürede Akabe Cemresine taş atamayacakları ve yüzbinlerce kurbanın vekalet yoluyla da olsa bir anda kesilemeyeceği, ayrıca bu üç görev arasında tertibe riayetin hacılarımız için meşakkate sebep olacağı açıktır. Bu itibarla kurban kesmeden tıraş olup ihramdan çıkılmasında bir sakınca yoktur.

Büyük şeytanı taşıyan hac yolcusu, saçını tamamen kes-tirir veya kısaltır ve böylece ihramdan çıkmış olur. Cinsel ilişki dışındaki diğer ihram yasakları sona erer. Bu duruma “Birinci Tehallül” denir.

18. Ziyaret Tavafı

Haccın ikinci rüknü olan “İfada Tavafı” ya da “Ziyaret Tavafı” tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılır. Ziyaret tavafının vakti, arefe gününü bayrama bağlayan gece yarısından itibaren başlar. Uygulamada Ziyaret tavafı, genellikle tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılmaktadır. Fakat bu tavafı tıraş olmadan ve ihramdan çıkmadan da yapmak mümkündür. Ziyaret tavafının bayramın ilk üç gününde yapılması sünnete uygun ise de, diğer görüşlerden yararlanılarak izdiham vb. sebeplerle daha sonraki günlerde de yapılmasında bir sakınca yoktur.

Hacı, bayramın birinci günü şeytan taşlama ve tıraş olma görevlerini yaptıktan sonra aynı gün imkân olursa, Mekke'ye intikal edip farz olan ziyaret tavafını ve haccın sa'yini yapar.

Umre tavafında da anlatıldığı gibi, Kabe'ye, Haceru'l-Esved'in hizasına gider ve 7 şavttan oluşan tavafını yapar. İmkân bulamazsa diğer iki gün içerisinde yapmaya gayret eder.

Tavafa;

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ طَوَافَ الْحَجِّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

“Allah’ım! Haccın tavafını yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul buyur.” diye niyet eder. Tavafı daha önce tarif edildiği şekilde yapar.

19. Tavaf Namazı ve Haccın Sa’yi

Tavafın ardından, tavaf namazını yukarıda tarif edildiği gibi kıldıktan sonra Safa tepesine gider,

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ السَّعْيَ مَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَشْوَاطٍ، فَيَسِّرْهُ
لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

“Allah’ım! Rızan için Safa ile Merve arasında haccın sa’yini yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur.” diyerek niyet eder ve usulüne uygun olarak haccın sa’yini yapar. Bu şekilde “İkinci Tehallül” de gerçekleşir ve cinsel yasaklar dâhil bütün ihram yasakları sona erer.

20. Cemrelere Taş Atmak

Günümüzdeki uygulamaya göre hacı, bayramın birinci günü gece uygun vakitte Akabe cemresine yedi taş atar. Bayramın 2. ve 3. günleri zeval vaktinden sonra sırayla Küçük, Orta ve Büyük cemrelere yedişer taş atar. Küçük ve Orta cemrelere taş attıktan sonra uygun bir yerde kısaca dua yapar.

21. Veda Tavafı

Mekke’den ayrılmadan önce veda niyetiyle yapılan son tavafa, “Veda Tavafı” denir. Hac ve umreye dair bütün görevleri yerine getiren her hac yolcusu, Mekke’den ayrılmadan önce veda tavafı yapar. Tavafın ardından tavaf namazını kılar ve gönülden dua eder, Allah’tan af ve mağfiret diler. Nihayet



ayrılığın üzüntüsü içinde gözyaşlarıyla Kâbe'ye ve Mescid-i Haram'a veda eder.

Bir kimse veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılmak zorunda kalırsa, ziyaret tavafından sonra nafîle tavaf yapmış ise bu tavaf veda tavafı yerine geçer. Özel hâlleri sebebiyle veda tavafı yapamadan Mekke'den ayrılmak zorunda kalan kadınlar için ise herhangi bir ceza gerekmez.

Böylece hac ibadetini tamamlayan hacılardan Medine ziyaretini daha önce yapmış olanlar memleketlerine dönerler. Doğrudan Mekke'ye gelenler ise ziyaretlerini yapmak üzere Medine'ye giderler.

C. HACDA KADINLARLA İLGİLİ BAZI ÖZEL DURUMLAR

• Hac ve umrenin yerine getirilişi esnasında kadınlarla erkekler arasında birtakım uygulama farklılıkları vardır. Bu farklıları şöyle sıralamak mümkündür:

• Kadınlar için erkeklerde olduğu gibi özel bir ihram kıyafeti söz konusu değildir. Kadınlar hac esnasında da elbise, başörtüsü, çorap, ayakkabı gibi her zaman giydikleri kıyafetlerini giyerler. Ancak yüzlerini örtmezler.

• Kadınlar telbiye, tekbir, tehlil, salavat okurken ve dua ederken erkeklerin yaptığı gibi seslerini yükseltmezler.

• Kadınlar, izdiham olan yerlerde mümkün olduğu kadar kalabalığın arasına girmemeye özen gösterirler. Özellikle namaz kılarken, erkek safları arasında kalmayıp kadınlara ait bölümde ibadetlerini yaparlar.

• Kadınlar remel ve hervele yapmazlar.

• Âdetliken ihrama giren veya ihrama girdikten sonra âdet görmeye başlayan kadınlar, tavaf dışında, haccın bütün

uygulamalarını yerine getirebilirler. Tavafı ise, özel halleri geçtikten sonra yaparlar.

- Âdetliyken ihrama giren ve ihrama girdikten sonra âdetleri bitmeden Arafat'a çıkmak durumunda kalan kadınlar, ihrama girerken ifrad haccına niyet etmelidirler.



İKİNCİ BÖLÜM
ZİYARET YERLERİ





Giriş

Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin gönüllerimizde ayrı bir yeri vardır. Bu mübarek şehirleri ziyaret etmek, manevi atmosferini doya doya yaşayabilmek hepimizin en büyük hasret ve özlemleri arasında yer alır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s), ailesi ve göklerdeki yıldızlar olarak nitelediği Sahabe-i Kiram buralarda yaşamıştır. Bu mukaddes beldeler Kur'an-ı Kerim'in, Peygamber Efendimize ayet ayet, sure sure indirilişine; İslam medeniyetinin âdeta nakış nakış dokunarak inşasına tanıklık etmiştir. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) iman, tevhid, hak ve batıl mücadelesi ile nice önemli tarihî olaylara sahne olmuştur. Bu ve benzeri özellikleriyle dünyanın en kutsal beldeleri olan, her zerresinden âdeta tarih fişkırın Mekke ve Medine'yi ve buralardaki önemli yerleri ziyaret etmek elbette bizleri heyecanlandıracağı gibi dinî ve manevî duygularımızın güçlenmesine vesile olacaktır. Bu nedenle mezkûr kutsal yerleri ziyaret etmek müstehap kabul edilmiştir.

Ziyaret edeceğimiz Mekke ve Medine'de yaşananlardan gerekli ibret ve dersi almak, tarihin derinliklerine âdeta bir yolculuk yaparak buraları daha iyi anlayabilmek şüphesiz bu kutsal topraklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmakla mümkün olacaktır. Bu itibarla bu bölümde Mekke ve Medine ile buralardaki önemli ziyaret yerleri hakkında kısa bilgiler verilecektir.

MEKKE-İ MÜKERREME'DE ZİYARET YERLERİ

Günahlarından arınarak doğduğu gün gibi tertemiz olabileme ümidiyle yola çıkan hac ve umre yolcuları bu mübarek şehirde hem ibadetlerini yerine getirmekte ve hem de buradaki tarihî ve dinî mekânları ziyaret etmenin eşsiz hazzını yaşamaktadır.

Umre yolculuğu, elbette sıradan bir yolculuk değildir. Yıllar süren bekleyişlerin ardından umre ibadetini yerine getirme imkânı ele geçmiştir. Yurdumuzda Kâbe ve Mekke özlemiyle yanıp tutuşan yüzbinlerce kardeşimizi dikkate aldığımızda Allah'ın evinde, O'nun misafiri olmak ve mübarek beldede konaklamak ne güzel bir nimettir. Arafat, Müzdelife, Mina gibi hac ibadetinin yerine getirildiği mekânları, Kur'an'ın ilk ayetlerinin inişine şahit olan Hira'yı, hicretin başında Efendimizi (s.a.s) ağırlayan Sevr'i görebilmek ne büyük bir bahtiyarlıktır. Bu ruh ve anlayış içerisinde Mekke-i Mükerreme'de bulunan kişi, geçen her ânı büyük bir fırsat bilir ve zamanını en iyi şekilde değerlendirir. Harem beldede gerekli edep ve olgunluğu asla elden bırakmaz. Bir yandan Rabbine karşı sorumluluklarını, diğer yandan Peygamber Efendimiz (s.a.s) ve onunla beraber iman edenlerin Yüce Dinimiz İslam için yaptığı mücadele ve fedakârlıkları düşünür.

Umre yolculuğu, kişinin manevî hayatını gözden geçirmesi ve ruhî bir yenilenme gerçekleştirebilmesi için önemli bir fırsattır. Kişinin kendini, yolunu, hayat yolculuğundaki yerini ve sonuçta Rabbini tanıması için bu fırsat iyi değerlendirilmelidir. Bunun için başından sonuna kadar bu yolculukta ibadet bilincinin muhafaza edilmesi gerekir. Çünkü bu bilinç kaybedilirse yapılan yolculuk anlamını yitirir ve



manevî açıdan içi boşaltılmış bir seyahate dönüşür. Böyle bir konuma düşmemek için, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den (a.s.) itibaren pek çok ulu'l-azm peygamberin Allah'a bağlılık ve teslimiyetine tanık olan kutsal topraklara doğru yola çıkarken bir bakıma kendimizi yeniden keşfetme yolculuğuna çıktığımızın farkında olmalıyız.

Umre yolcusu Yüce Allah'a (c.c) iyi bir kul olabilmek, Peygamberimizin gösterdiği yoldan gitmek ve ona layık bir ümmet olmak için dua eder. Sadece kendisi için değil; annesi, babası, eşi, çocukları, akrabaları, tüm Müslümanlar ve cennet yurdumuz için de dua eder.

1. Mekke-i Mükerrerme

Hz. İbrahim (a.s.) ve ailesinin Allah yolundaki teslimiyet ve fedakârlıklarına sahne olan, içinde Kâbe'yi ve hac ibadetinin yapıldığı yerleri barındıran, Kur'an-ı Kerim'in vahyine şahit olan, Hz. Hatice (r.a.) ile birçok sahabe-i kiramın medfun bulunduğu, Harem (dokunulmaz) olup Ümmü'l-Kura (şehirlerin anası) olarak adlandırılan Mekke-i Mükerrerme mübarek bir belde ve mukaddes bir şehirdir.

Mekke'nin, Hz. İbrahim ve ailesinin buraya gelmesinden önceki tarihi hakkında fazla bilgi yoktur.

Hz. İbrahim, Allah'ın emri üzerine eşi Hâcer ve oğlu İsmâil'i Mekke'ye Beytül-Haram'ın bulunduğu yere götürmüştür. O dönemde hiç kimsenin yaşamadığı, kurak ve çorak olan bu yerler, daha sonra Hz. İbrahim'in duası ile (*İbrahim*, 14/37) nimetlerin en bol olduğu, en bereketli yerleşim yeri hâline gelmiştir. Hacer validemizin Allah'ın lütfu ile zemzem suyunu bulmasından sonra Cürhümlüler adlı kabile de Mekke'ye yerleşmiştir. Hz. İsmail bu kableden bir kızla evlenmiş ve



onlardan Arapça öğrenmiştir. Babası Hz. İbrahim ile birlikte Kâbe'yi inşa eden Hz. İsmail (a.s.) vefat edince Kâbe'ye bitişik olan Hicr'e annesi Hacer'in yanına defnedilmiştir.



Mekke'nin idaresi zaman içerisinde Kureyş kabilesine geçmiştir. Peygamber Efendimizin dedesi Abdulmuttalib'in Mekke'nin reisi olduğu bir dönemde Yemen Valisi Ebrehe ordusuyla Kâbe'yi yıkmak için Mekke'ye saldırmış ancak Allah onları yerle bir etmiştir. Bu olaydan kısa bir süre sonra Peygamber Efendimiz miladi 20 Nisan 571 tarihinde dünyaya gelmiştir. Peygamberimiz çocukluğunu ve gençliğini Mekke'de geçirmiş, 25 yaşında Hz. Hatice ile evlenmiş ve İbrahim dışındaki çocukları burada doğmuştur. 610 yılı Ramazan ayında kendisine ilk vahiy nâzil olmuş, 13 yıl boyunca Mekke'de İslamiyet'i yaymaya çalışmıştır. Ancak Mekke müşriklerinin baskı ve zulümleri nedeniyle Medine'ye hicret

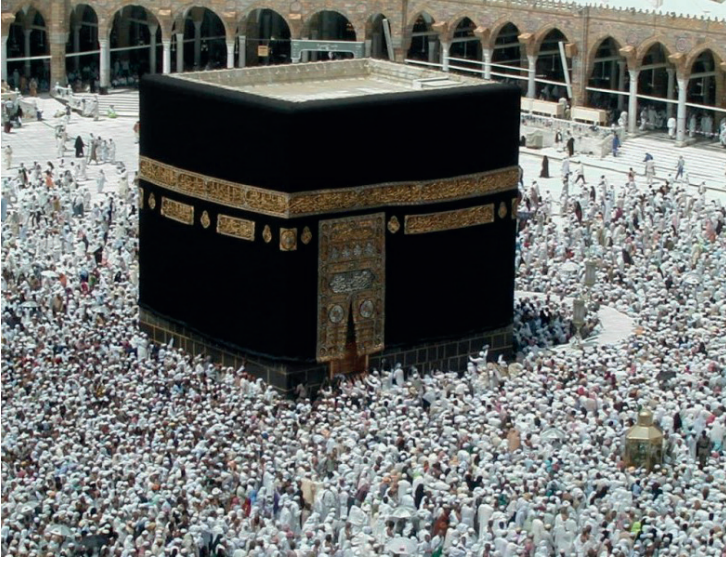


etmek zorunda kalmıştır. Hicretten 8 yıl sonra Mekke'nin fethi nasip olmuş ve Kâbe putlardan temizlenmiştir. Bundan sonra İslamiyet bütün Arabistan'da süratle yayılmaya başlamıştır.

2. Kâbe-i Muazzama

Kiblemiz olan Kâbe, yeryüzünde âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ibadet mekânıdır. Kâbe'nin ilk defa Hz. Âdem tarafından inşa edildiği ve yapımına meleklerin yardım ettiği rivayet edilmiştir. Daha sonra Kâbe Allah'ın emriyle Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından yeniden yapılmıştır (*Bakara, 2/124-129*).

Mekke'de Mescid-i Haram'ın ortasında yer alan Kâbe, "dört köşeli, küp şeklinde nesne" anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de adı iki defa geçen Kâbe'ye; Beyt, Beytullah, el-Beytü'l-atîk, el-Beytü'l-harâm gibi çeşitli isimler de verilmiştir. Kâbe'nin Hz. İbrahim'den sonra kaç defa tamir ve inşa edildiği konusunda kesin bilgiler mevcut değildir. 605 yılında Kureyş tarafından gerçekleştirilen Kâbe'nin tamiratına Peygamber Efendimiz taş taşıyarak katılmış, Hâcer-i Esved'i yerine koyma şerefini paylaşamayan Kureyş kabileleri arasında hakemlik yaparak muhtemel bir çatışmayı önlemiştir.



Kâbe, Abdullah b. Zübeyr ve Abdulmelik b. Mervan tarafından yeniden inşa edilmiştir. Gerektiğinde bazı tamirler de yapılmıştır.

Osmanlı padişahlarından I. Ahmet (1612) zamanında kapsamlı bir onarım yapılmıştır. IV. Murad (1631) döneminde de şiddetli sel ve fırtına sebebiyle duvarları yıkılan Kâbe, aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. 1997'de Suudi hükümeti tarafından Kâbe'de kapsamlı bir tamirat gerçekleştirilmiş, binanın iç duvarının taşları numaralandırıldıktan sonra sökülerek kuvvetlendirilmiş ve dış duvarda taşlar arasında bulunan açıklıklar giderilmiştir.

Kâbe'nin dört köşesi (rükn) vardır. Bunlardan doğu köşesine Rük-n-i Hacer-i Esved, güney köşesine Rük-n-i Yemânî, batı köşesine Rük-n-i Şâmî, kuzey köşesine Rük-n-i Irâkî denir.



Kâbe'nin Hacer-i Esved, Kâbe kapısı, Mültezem, Makâm-ı İbrahim, Hatim, Hicr, Altınoluk, Şazervan gibi bölüm ve unsurları bulunmaktadır.

Kâbe ile Mescid-i Haram arasında kalan alana Metaf (tavaf yapılan yer) adı verilmektedir.

3. Kâbe'nin Bölümleri

a) Kâ'be Kapısı

Kâbe kapısı, Kâbe'nin kuzeydoğu duvarında, Hâcer-i Esved'in yakınında ve yerden yaklaşık 2 metre yüksekliktedir. Kâbe'nin kapısı ilk defa Halife I. Velid (711-712) tarafından altın levhalarla kaplatılmıştır. Kâbe'nin kapısı veya kaplamaları tarih boyunca halife, sultan ve devlet adamları tarafından ya tamamen değiştirilmiş ya da yeniletilmiştir.



b) Hacer-i Esved (el-Hacerü'l-Esved)

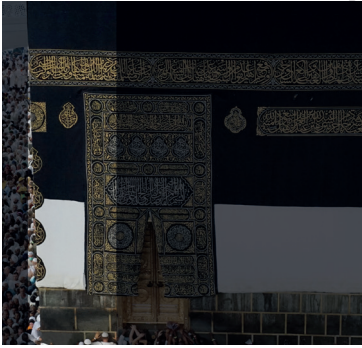
Hacer-i Esved, Kâbe'nin doğu köşesinde, yerden 1,50 metre yükseklikte, gümüşten bir muhafaza içinde bulunmaktadır. Arapça'da "siyah taş" anlamına gelen Hacer-i Esved yaklaşık 30 cm çapında ve yumurta biçiminde siyaha yakın koyu kırmızı renktedir. Hacer-i Esved, Hz. İbrahim tarafından Kâbe'nin inşası esnasında tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla Ebu Kubeys dağından getirilerek yerine yerleştirilmiştir. Kâbe'nin zaman içinde sel ve yangın gibi çeşitli afetlere ve insanların saldırılarına maruz kalmasının sonucunda Hacer-i Esved'de bazı hasar ve parçalanmalar

meydana gelmiş, ancak her detayla titizlikle yerlerine yapıştırılarak korunmaya çalışılmıştır. Hacer-i Esved'in faziletine ve Peygamber Efendimizin onu öptüğüne dair rivayetler bulunmaktadır. Bununla birlikte günümüzde tavaf esnasında aşırı izdiham olması nedeniyle öpmek yerine Hacer-i Esved'i istilam etmek (uzaktan selamlama) daha uygun olacaktır.



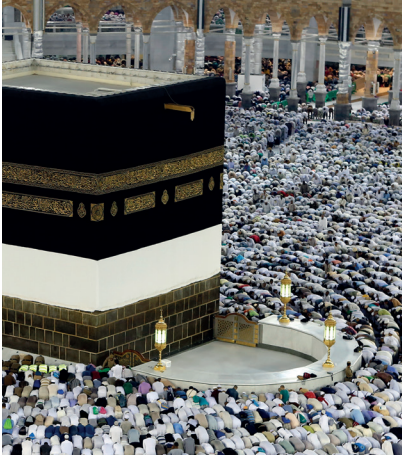
c) Mültezem

Hacer-i Esved ile Kâbe kapısı arasında kalan kısma "mültezem" (sıkı sıkıya yapışılan yer) adı verilir. Bazı hadislerde mültezemin duaların kabul edildiği mübarek bir yer olduğu belirtilmiş, Hz. Peygamber ile sahâbe ve tâbiinden birçok kimse'nin burada dua ettiği nakledilmiştir.



d) Hatim ve Hicr

Kâbe'nin kuzeybatı duvarının önünde, iki ucu arasındaki uzunluğu yaklaşık 2 metre ve yerden yüksekliği 1,5 metre olan yarım daire şeklindeki duvar Hatim olarak adlandırılır. Kâbe'nin kuzeybatı duvarı ile "Hatim" arasındaki boşluğa ise "Hicr" veya "Hicr-i İsmâil" denir. Hicr, Kâbe'den ayrılmış



olmakla birlikte onun bir parçasıdır.

Hız. İbrahim Kâbe'yi yaptığında Hatim buraya dâhil idi. Ancak Kureyş kabilesi tarafından yeniden tamir edildiği dönemde inşaat malzemesinin yetmemesi nedeniyle Kâbe'nin bu duvarı biraz içeri çekilmiş ve bu kısım duvarın dışında bırakılmıştır.

Peygamber Efendimiz de daha sonra bu şekilde kalmasını uygun bulmuştur. Hicr, Kâbe'nin bir bölümü olduğu için tavafın Hatim denilen duvarın dışından yapılması vaciptir.

e) Altın Oluk

Kureyşliler 605 yılında Kâbe'yi inşa ederken kuzeybatı duvarına tavanda biriken suların Hicr'e akması için bir oluk (mîzâb) koymuşlardır. Bu oluk ilk defa Emevi Halifesi I. Velid tarafından altınla kaplatılmış ve bundan sonra "Altın Oluk" adıyla anılmaya başlanmıştır. Altın Oluk daha sonraki dönemlerde ve Osmanlılar döneminde birkaç defa onarılmış ve yenisiyle değiştirilmiştir.



f) Kâbe Örtüsü

Kâbe'nin dört duvarı üzerine dıştan ve içten örtü asılması eski bir gelenektir. Tarih boyunca farklı dönemlerde kırmızı, yeşil ve beyaz renkte örtü asılmıştır. Siyah renk örtü asılmasına ise Abbasiler döneminde



başlanmış ve günümüzde de devam etmektedir. Kâbe örtüsü Mekke'de bulunan özel bir fabrikada her yıl dokunmakta ve Muharrem ayının başında değiştirilmektedir.

4. Makam-ı İbrahim

Kâbe kapısının bulunduğu tarafta, Kâbe'ye yaklaşık 10 metre uzaklıkta olan ve büyük bir cam fanus içinde tutulan taş Makam-ı İbrahim adı verilir. Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşa ederken bu taşı iskele olarak kullandığı veya insanları bu taş üzerine çıkararak hacca davet ettiği rivayet edilmektedir. Taşın üzerinde bulunan ve Hz. İbrahim'in olduğu kabul edilen ayak izleri açık bir şekilde görülmektedir. Makam-ı İbrahim ifadesi Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir (*Bakara, 2/125; Âl-i İmrân, 3/97*).

5. Mescid-i Haram

Mekke'de, ortasında Kâbe'nin bulunduğu büyük cami-i şeriftir. Bu mescide hürmet gösterilmesi gerektiğinden Mescid-i Haram adı verilmiştir. Harem-i Şerif de denilmektedir. Yeryüzünde bilinen ilk mescid olan Mescid-i Haram, Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebubekir zamanında herhangi bir değişikliğe uğramadan kullanılmaya devam edilmiştir. Hz. Ömer döneminde çevresindeki bazı evler istimlak edilerek büyük oranda genişletilmiş ve etrafı göğüs hizasında bir duvarla çevrilmiştir.



Mescid-i Haram'a ilk revak Hz. Osman zamanında yapılan genişletilmede inşa edilmiştir. Bundan sonra birçok defa gerçekleştirilen genişletmelerde Mescid-i Haram'ın merkezindeki Kâbe'nin yer aldığı açık avlu korunmuş ve bütün çalışmalarda Kâbe'nin merkezde bulunmasına özen gösterilmiştir. Kanûni Sultan Süleyman devrinde Mescid-i Haram'ın kapılarının eşikleri taş basamaklarla yükseltilmiştir. Mescid-i Haram mimari açıdan kesin şeklini Osmanlı padişahlarından II. Selim ve III. Murad zamanında almış ve etrafı revaklarla çevrilmiştir.

Suudiler döneminde 1993 yılında tamamlanan genişletme çalışmaları neticesinde Harem-i Şerif aynı anda yaklaşık bir milyon insanın namaz kılabileceği genişliğe ulaşmıştır. Son olarak 2013 yılında başlatılan genişletme çalışması ile tavaf alanı aynı anda yüz bini aşkın insanın tavaf yapabileceği genişliğe kavuşmuştur. Bu genişletme çalışması tamamlandığında Harem-i Şerif aynı anda iki milyon insanın namaz kılabileceği bir kapasiteye ulaşacaktır. Söz konusu çalışmada Osmanlı revakları yerinden sökülüp gerekli bakım ve onarımları yapılarak yeniden monte edilmiştir.



Peygamber Efendimiz İslamiyet'i tebliğ için zaman zaman Mescid-i Haram'ı kullanmış, yapılan baskılara rağmen Hacer-i Esved ile Rûkn-i Yemânî arasında namaz kılmıştır. Hz. Ömer'in İslamiyet'i kabul etmesinden sonra Müslümanlar Mescid-i Haram'da açıkça namaz kılmaya başlamışlardır. Kur'an'da, Mescid-i Haram'ın ziyaret edilmesini engellemenin ve halkını oradan çıkarmanın Allah katında büyük günah olduğu belirtilmiştir. Mekke'nin fethi üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.s) meşhur fetih konuşmasını Mescid-i Haram'da yapmış ve oraya sığınanların emniyette olacağını bildirmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s) Mescid-i Haram'ın; yeryüzünde ilk mescit ve ziyaret edilmeye değer en önemli üç mescitten biri olduğunu (diğerleri Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ), burada kılınan namazın diğer mescitlerde kılınan namazlardan yüz bin kat daha faziletli olduğunu bildirmiştir (İbn Mace, Salat, 195).



Dünya Müslümanları için toplantı ve buluşma yeri ve ilim merkezi olma özelliğini asırlardır koruyan Mescid-i Haram'da günün her saatinde büyük bir hareketlilik yaşanmaktadır.

6. Zemzem

Hz. İbrahim (a.s.), Allah'ın emri ile eşi Hacer ve oğlu İsmail'i o zamanlarda yerleşim yeri olmayan ıssız ve çorak Mekke topraklarına bırakmıştı. Hz. İbrâhim'in ayrılmasından sonra Hâcer ıssız Mekke vadisinde su ve erzakının tükenmesi üzerine çaresiz kalmış, küçük oğlu İsmâil'in susuzluktan ölmesinden endişe ederek telaşla Safâ ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmiştir. Bütün ümitlerini kaybettiği anda mucizevi bir şekilde oğlunun bulunduğu yerde kaynayan suyu görmüş ve Allah'a şükrederek suyun dağılması için etrafını toprakla çevirmiştir. Yeryüzündeki suların en şifalı ve bereketlisi olan bu suya Zemzem denilmiştir. Zemzem toprak üstünde akan tek güzeli bir kaynak iken Hz. İbrâhim tarafından kuyu hâline getirilmiştir.



Arap dilinde “bol, bereketli, doyurucu ve kaynağı zengin su” gibi anlamlara gelen zemzem, Mekke için bir nevi hayat kaynağı olmuştur.

Zemzem kuyusu, Mescid-i Haram’da Kâbe’nin 18 metre güneydoğusunda Hacer-i Esved’in tam karşısındaydı. Su eskiden kovalarla çıkarılıp üstü açık bir havuzda depolanır, insanlar buradaki musluklardan içerlerdi. Daha sonra buraya iki kapılı depo yapılmış ve su çekmek için pompa monte edilmişti. Mescid-i Haram’ın genişletilmesi sırasında, izdihama yol açtığı için önce zemzem binası kaldırılarak su dağıtım yer altına alınmış ve merdivenlerle aşağıya açılan girişi de revakların önüne doğru çekilmiştir. Bunun da tavafı engellemesi sebebiyle giriş tamamen kapatılarak zemzemin Mescid-i Haram’ın birçok yerine konulan bidonlarla dağıtım yoluna gidilmiştir. Günümüzde artık modern sistemlerle çıkarılarak hizmete sunulan zemzem suyu ultraviyole ışınlarıyla da dezenfekte edilmektedir.

Zemzem içtikten sonra “Allah’ım! Senden faydalı ilim, bol rızık, her türlü dert ve hastalık için şifa dilerim” diye dua etmek müstehaptır.

7. Safâ-Merve

Safâ, Mescid-i Haram’ın kuzeydoğusunda Merve’den biraz daha yüksek ve Kâbe’ye daha yakın olan tepedir. Merve ise Safâ’nın tam karşısında ve Mescid-i Haram’ın kuzeybatısında ve Kâbe’nin Rûkn-i Irâkî köşesinin karşısında yer alır.

Kur’an-ı Kerim’de Safâ ile Merve’nin Allah tarafından konulmuş sembollerden ve hac ile umre ibadetinin yapıldığı yerlerden olduğu belirtilmiştir (Bakara, 2/158). Hac ve umre menâsinin bir parçası olup Safâ ile Merve arasında gerçekleştirilen



“sa’y”, Hz. Hacer’in bu iki tepe arasında oğlu İsmâil için su araması hadisesine dayanmaktadır.

Hz. İbrahim (a.s.), oğlu İsmâil ile Kâbe’nin yapımını tamamladığında, “*Ey Rabbimiz! Bize ibadet usullerimizi göster*” diye dua edince Cebrâil (a.s.) diğer hac menâsiki yanında Safâ ile Merve arasındaki sa’yi de onlara öğretmiş, ardından gelen peygamberler ve ümmetleri de Kâbe’yi ziyaret ettikten sonra Safâ ile Merve arasında sa’y etmeyi sürdürmüştür.



Peygamber Efendimiz, peygamberliğinin ilk yıllarında zaman zaman Safâ tepesine çıkarak İslam’ı tebliğ etmiş, Safâ ile Merve tepelerine çıktığı zaman Kâbe’ye dönerek ellerini yukarıya kaldırıp dua etmiştir.

Son dönemde Mescid-i Haram’da yapılan genişletme çalışmaları çerçevesinde sa’y alanı daha rahat ve kullanışlı hâle getirilmiş ve 3 kat olarak yeniden yapılmıştır. Safâ ile Merve arasındaki sa’y yerinin uzunluğu yaklaşık 400 metre ve genişliği 20 metredir.

Safâ’ya yakın olan tarafta iki yeşil ışık arasında 55 metrelik mesafede erkekler tarafından hervele (kısa adımlarla koşarak, canlı ve çalımlı yürüyüş) yapılır.

8. Peygamber Efendimizin Doğduğu Evin Yeri

Peygamber Efendimizin (s.a.s) doğduğu ev, Mekke'nin doğusunda, sa'y alanının karşısında Mina ve Aziziye'ye giden tünel girişine yakın bir yerde bulunmaktadır.

Peygamberimizin doğduğu ev çeşitli dönemlerde tamir ettirilmiş, Abbasiler döneminde mescide dönüştürülmüştür. Osmanlı Sultanı II. Mustafa, bu evde Peygamberimizin doğduğu Rebîülevvel ayının 12. gecesinde ve ilk vahyin geldiği Ramazan ayının 27. gecesinde mevlit törenleri düzenlenmesini emretmiş ve bunun için tahsisat ayırmıştır.

Günümüzde bu evin yerinde son yıllarda yapılan ve kütüphane olarak kullanılan bir bina bulunmaktadır.



9. Mescid-i Cin



Mescid-i Cin, Cennetü'l-Muallâ'nın yakınında ve Mescid-i Haram'ın kuzeyinde olup buraya yürüme mesafesindedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s) değişik zaman ve mekânlarda cinlere vahiy tebliğ etmek için Kur'an okurdu. Bir



gün Abdullah b. Mes'ûd'la birlikte Hacûn yakınlarında bir yere gittiklerinde toprağa bir çizgi çekerek ondan bunu aşmamasını istemiş ve çizginin ilerisinde cinlere Kur'an okumuştur. Daha sonraları bu yere Mescid-i Cin olarak adlandırılan bir mescit yapılmıştır. Zaman içerisinde birkaç defa yenilenen bu mescit son olarak 2000 yılında yıkılarak yeniden inşa edilmiştir.

10. Cennetü'l-Mualla

Mekke'nin en eski mezarlığı olan Cennetü'l-Mualla, Mescid-i Haram'ın kuzeyinde ve buraya yürüme mesafesinde olup Cin Mescidi'ne yakın bir yerdedir.

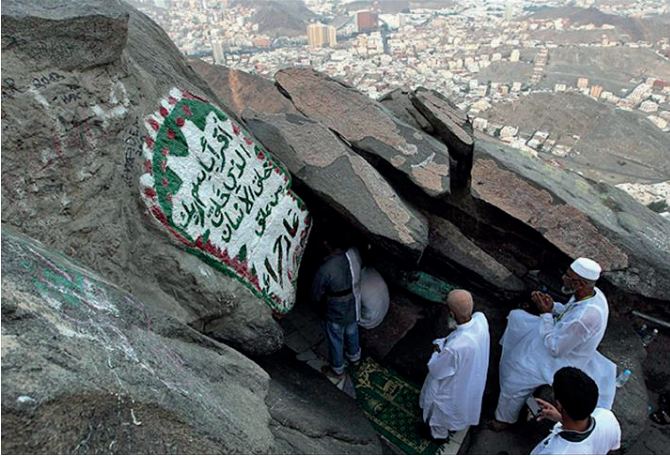
Peygamber Efendimizin dedeleri Kusay ve Abdülmuttalib, amcası Ebû Tâlib, hanımı Hz. Hatice, oğulları Kâsım ve Abdullah ile sahabeden Abdullah b. Zübeyr'in mezarlarının bu mezarlıkta olduğu bilinmektedir. Peygamber Efendimizin burası için *"Bu kabristan ne güzeldir!"* dediği rivayet edilmiştir. Hz. Hatice'nin buradaki kabrinin üzerine Kanûni Sultan Süleyman tarafından kubbeli bir türbe yaptırılmış ve bir de türbedar görevlendirilmiştir. Ancak 1926 yılında Cennetü'l-Muallâ'daki bütün türbeler yıktırılmış ve mezar taşları kaldırılmıştır. Bugün de hiçbir türbe ve mezar taşının bulunmadığı Cennetü'l-Muallâ, halen mezarlık olarak kullanılmaktadır.

11. Hira Mağarası (Nur Dağı)

Peygamber Efendimize ilk vahyin geldiği mağaranın adı Hira, bu mağaranın bulunduğu dağın adı ise Nur Dağı'dır (Cebel-i Nur). Bu dağa Hira Dağı da denilmektedir. Nur Dağı Mekke'nin kuzeydoğusunda Kâbe'ye yaklaşık 5 km uzaktır. İnsanlara en doğru yolu gösteren vahiy nurunun

Peygamber Efendimize ilk defa bu dağda inmiş olmasından dolayı bu adı aldığı sanılmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s) otuz beş yaşlarında iken Ramazan aylarında Hira mağarasına gidip gelmeye başlamıştı. Özellikle nübüvvetin ilk müjdeleri olarak kabul edilen sadık rüyalar gördüğü altı ay içerisinde, yalnız kalmak istiyor ve bu mağarada tefekküre dalıyordu. Hira'dan her inişinde, evinden önce Mescid-i Haram'a giderek Kâbe'yi tavaf etmeyi âdet edinmişti.



Kırk yaşına basıp olgunluk çağına ulaştığı 610 yılı Ramazan ayının Kadir Gecesinde sabaha karşı, Peygamber Efendimize Hira'da iken daha önce hiç karşılaşmadığı Cebrâil (a.s.) Alak sûresinin "ikra" (oku!) emriyle başlayan ilk beş ayetini getirmiştir. Cebrâil ilk defa Nur Dağı'nda, bütün ufku kaplamış ve bir taht üzerinde oturmuş hâlde Peygamberimize aslî suretinde görünmüştür. Bu olay üzerine aşırı bir heyecan ve korkuya kapılan Peygamberimiz süratle Hira'dan inerek



evine gelmiş ve Hz. Hatice'den üstünü örtmesini istemiştir. Daha sonra Hz. Hatice onu amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürmüştür. Peygamberimiz ondan, kendisine gelenin vahiy meleği Cebrâil olduğunu öğrenerek sükûn bulmuştur.

Peygamberimizin hayatında önemli bir yeri olan bu mağara; üst üste yığılan kaya blokları arasında kalmış iki tarafı açık, tünele benzer şekilde gayri muntazam bir boşluktan ibarettir. Mağaraya tabii kayalardan oluşan yüksek basamaklarla çıkılır ve dar bir düzlükten geçerek girilir.

Nur Dağı, çevresindeki diğer dağlardan daha dik ve yüksek olup çıkılması zor, çıplak ve kaygan kayalardan meydana gelen sivri tepesiyle uzak mesafelerden dahi kolaylıkla fark edilmektedir.

12. Sevr Dağı

Peygamberimizin hicret esnasında gizlendiği, Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen (*Tevbe, 9/40*) mağaranın bulunduğu dağdır. Yaklaşık 759 metre yükseklikte olan Sevr Dağı, Mescid-i Haram'a 3 km uzaklıktadır.

Mekke'de müşriklerin Müslümanlara karşı yaptıkları baskı ve zulümlerin dayanılmaz hâle gelmesi üzerine Peygamberimiz onların Medine'ye hicret etmesine izin vermişti.

Mekke'de Peygamberimizle birlikte Hz. Ebubekir, Hz. Ali ve birkaç sahabî kalmıştı. Medinelilerin İslam'ı kabul edip Peygamberimize kucak açmasından, Peygamberimizin de oraya gidip onların başına geçmesinden ve her türlü zulme rağmen İslam'ın yayılmaya devam etmesinden iyice endişelenen müşrikler Peygamberimizi öldürmeye karar verdiler. Bu maksatla evinin etrafını kuşattılsa da Allah onların bu hain planını Cebrail aracılığıyla Peygamberimize bildirdi ve hicret etmesine izin verdi. Peygamberimiz evine Hz. Ali'yi bıraktı,



yerden aldığı bir avuç toprağı Yasin suresinin ilk ayetlerini okuyarak dışarda bekleyen silahlı kişilerin üzerine saçtı ve aralarından ayırdı. Hz. Ebubekir'in evine varıp gerekli hazırlığı yaptıktan sonra birlikte hicret etmek üzere yola çıktılar ve Sevr Dağı'nda bir mağaraya gizlendiler. Burada 3 gün kaldıktan sonra daha önceden tutulan bir kılavuzla birlikte 13 Eylül 622 tarihinde Medine'ye doğru yola çıktılar. Peygamberimizi arayan müşriklerden bazıları Sevr mağarasının ağzına kadar geldilerse de rivayete göre bir örümcek mağaranın ağzına ağ örmüş olduğu için içeriye bakmadan döndüler. Bu sırada endişeye kapılan Hz. Ebubekir'i Peygamberimiz "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" (Tevbe, 9/40) diyerek teselli etmiştir.



Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebubekir'i 3 gün barındırmakla şereflenen Sevr mağarası, dağın zirvesine yakın bir yerde, Mekke tarafına bakan yamaçta büyük bir kayanın altında kalan boşluk şeklinde doğal ve küçük bir mağaradır. Mağaranın biri batı, diğeri doğu tarafında iki girişi bulunmaktadır. Hz. Peygamberin girdiği batı yönündeki giriş dar olup zeminden biraz yüksektedir. Doğu yönündeki giriş ise insanın rahatlıkla girip çıkabileceği büyüklüktedir.

13. Arafat

Arafat, haccın en önemli rüknü olan vakfenin yapıldığı yerdir. Mekke'nin 25 km doğusunda ova görünüşünde düz bir alandır. En uç noktaları arasında doğudan batıya 6,5 km, kuzeyden güneye 11-12 km uzunlukta olan bu alan yaklaşık 14 km²'dir. Kuzey kesiminde Cebel-i Rahme denilen bir tepe vardır.

Arefe ve Arafat, ke-lime olarak “*bilme, an-lama, tanıma*” ve “*güzel koku*” gibi manalara gelen bir kökten türemiştir. Buraya Arafat adının verilmesinin kesin sebebi bilinmemektedir. Bununla bir-



likte; Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın yeryüzüne indikten sonra burada buluşmaları veya Cebrâil'in Hz. İbrahim'e haccın yapılışını öğretirken Arafat'a geldiklerinde ona, “*Arefte?*” (Anladın mı?) diye sorması, onun da “*Areftü*” (anladım) demesinden dolayı buraya Arafat denildiği kaynaklarda yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz Arafat hakkında şöyle buyurmuştur: “*Allah'ın cehennemden en fazla kulunu azat ettiği gün Arafat günüdür.*” (Müslim, Hac, 436); “*Hac Arafat'tır.*” (Ebu Davut, Menasik, 68); “*Duaların en faziletlisi arefe günü yapılan duadır.*” (Muvatta', Hac, 81) Peygamberimiz Arafat Vakfesini Cebel-i Rahme tepesinin yakınında yapmıştır. İslam'ın kemale erdiğini bildiren ayet-i kerime de (Maide, 5/3) burada nazil olmuştur.

Arafat, günümüzde ağaçlandırılmış ve 9 otoyol ile Müzdelife'ye bağlanmıştır.

14. Nemire Mescidi



Arafat bölgesinin kuzeybatı tarafında Müzdelife istikametinde bulunan büyük caminin adıdır. Haccda arefe günü öğle ve ikinci namazları cemaat-i kübra (büyük cemaat) ve cem-i takdim (usulüne göre birleştirilerek) ile bu camide kılinır ve burada hutbe okunur.

Veda haccında Peygamberimiz için burada bir çadır kurulmuş, kendisi burada namaz kıldırılmış ve hutbe okumuştur. Daha sonra buraya yapılan küçük mescit tarih boyunca pek çok defalar yenilenmiştir. Halen burada yaklaşık 300 bin kişinin namaz kılabilceği altı minareli büyük bir cami bulunmaktadır.

15. Müzdelife

Müzdelife, Harem sınırları içinde Arafat ile Mina arasında kalan bir bölgenin adıdır. Mekke'ye 13 km mesafede olan Müzdelife'nin doğu-batı istikametindeki uzunluğu 4370 metre, toplam alanı 963 hektardır. Günümüzde sınırları işaret levhalarıyla belirlenmiştir.



Kur'an-ı Kerim'de geçen Meş'ar-i Haram da (*Bakara, 2/198*) Müzdelife'dedir. Haccın vaciplerinden olan Müzdelife vakfesi burada yapılır. Hacılar Arafat dönüşü gece burada akşam ve yatsı namazlarını birleştirerek kılarlar.

Müzdelife kelimesi “yaklaşmak, yaklaştırmak” anlamına gelen bir kökten türemiştir. Hac mevsiminde Arafat'tan inen insanların toplanarak zikir, dua ve vakfe ile Allah'a yaklaşımları yahut burasının insanları Allah'a yaklaştırmasından dolayı bu mekâna Müzdelife adı verilmiştir.

16. Mina

Mina, Mekke ile Müzdelife arasında, Mescid-i Haram'ın yaklaşık 7 km kuzeydoğusunda, toplam alanı 812 hektar olan ve Harem sınırları içinde bulunan bir yerdir. Şeytan taşlama, kurban kesme, bayram günlerinde konaklama gibi hac ibadetleri (menâsik) burada yapılır.

Hz. Âdem'in burada cenneti arzu etmesi, Cenâb-ı Hakk'ın bu yerde Hz. İbrahim'e yahut bütün kullarına lütufta bulunması, insanların toplandığı veya kan akıtılan yer olması,

insanların bayram günlerinde burada toplanması ve Allah'a yaklaşıp azabından emin olma ümidiyle kurban kesmesi gibi sebeplerle buraya Mina ismi verildiğine dair rivayetler bulunmaktadır.



Hız. İbrahim'in Allah'ın emrini yerine getirmek üzere oğlu İsmail'i kurban etmek için getirmesi (*Saffat*, 37/102-107), büyük, orta ve küçük şeytan denilen yerlerde şeytanın onu vazgeçirmek için karşısına çıkması, Hız. İbrahim'in de onu taşlaması ve Allah'ın İsmail'in yerine kurban edilmek üzere bir koç göndermesi olayı burada meydana gelmiştir.

Mina sınırları içinde ve yakın çevresinde bazı önemli olayların hatırasını yaşatan birkaç mescit bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve hâlen mevcut olanı, Resûlullah'ın da hac sırasında namaz kılıp insanlara hitap ettiği yerde inşa edilmiş olan Mescid-i Hayf'tır. Bir diğeri de Hız. İbrahim'e oğlunu kurban edeceği sırada, Allah tarafından gönderilen kurbanın kesildiği kabul edilen yerde yaptırılan Mescid-i İsmail'dir. Büyük şeytandan Mekke istikametine doğru az ilerde sağ tarafta bulunan mescide ise Akabe veya Biat Mescidi



denilmektedir. Bu mescidin bulunduğu yerde tarihin akışını değiştiren Akabe biatı olayı gerçekleşmiştir.

17. Cemerât



Hacıların Kurban Bayramı günlerinde Mina'da attıkları küçük taşların her birine ve bu taşların atıldığı üç ayrı yere “*cemre*” denir (çoğulu: *cemerât*). Cemrelerden Mina-Mekke yönündeki ilkine küçük veya birinci cemre, ikincisine orta cemre, üçüncüsüne de büyük cemre veya Akabe cemresi adı verilir. Birinci cemre ile orta cemre arasında 156,40 metre, orta cemre ile Akabe cemresi arasında 116,77 metre mesafe bulunmaktadır. Hacıların cemrelere rahat ve kolay bir şekilde taş atabilmeleri/şeytan taşlayabilmeleri için cemrelerin bulunduğu mahal dört katlı olarak yeniden yapılmıştır.

B. MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE ZİYARET YERLERİ

Günahlarından arınarak doğduğu gün gibi tertemiz hâle gelmek ümidiyle yola çıkan Müslümanların bu mübarek şehri ziyaret etmeleri, kutlu yolculukta manevî hazzın en yoğun hissedildiği önemli anlardan biridir.

Bu ziyaret, elbette sıradan bir ziyaret değildir. Birkaç günlüğüne de olsa bu kutsal beldenin havasını teneffüs etmek bir özlemdir. Peygamber Efendimize (s.a.s), onun getirdiği değerlere, kardeşliğe, dostluğa, samimiyete ve sadakate duyulan bir özlem ve hasret.

Bu özlem ve hasretle yanıp tutuşan kutlu yolcu, kısa da olsa Efendimizin (s.a.s) civarında bulunduğu, ona komşu olduğu bilinciyle yaşar Medine'yi. Bunun ne büyük bir bahtiyarlık olduğuna inanarak burada gösterilmesi gereken edebi ve olgunluğu asla elden bırakmaz. Her ânını en güzel şekilde yaşar ve değerlendirir. Efendimizin (s.a.s) ve sahabelerinin, Yüce Dinimiz İslam için yaptığı fedakârlıkları düşünür. Tevbe ve istiğfarı, zikri, duayı ve Peygamber Efendimize salavatı dilinden düşürmez.

1. Medine-i Münevvere

Medine, Suudi Arabistan'ın batısında Hicaz bölgesinde Mekke'nin yaklaşık 450 km kuzeyinde yer alır. Medine, Hicret'ten önce ve Hicret'in ilk yıllarında Arap kabileleri ile birlikte birçok Yahudi kabilesinin de yaşadığı eski bir şehirdi. İslam'dan önceki adı Yesrib iken hicretten sonra Peygamber Efendimiz tarafından “*el-Medine*” olarak adlandırılmıştır. Medine'nin; hoş ve güzel anlamında “*Tâbe, Taybe*”, Peygamberin Şehri anlamında “*Medinetü'n-Nebi*” gibi adları da vardır. Günümüzde bu isimlerle birlikte daha çok “*Allah Resulü'nün nuruyla*



aydınlanmış şehir” anlamına gelen “*el-Medinetü’l-Münevvere*” ismi kullanılmaktadır.

Bu nurlu şehir Peygamberimizin hicret yurdudur. Burada yaşayan bahtiyar insanların Birinci ve İkinci Akabe Biatlarında Peygamber Efendimizle (s.a.s.) buluşup ona bağlılık yemini etmeleri sonucu İslam’la tanışmıştır. Mekkeli müşriklerin baskı ve eziyetleri sonucu Peygamberimiz 24 Eylül 622 tarihinde buraya hicret etmiştir. Medine hicretle birlikte Mekkeli birçok muhacirin de sığınağı ve İslam’ın parlayan bir merkezi olmuştur. İslam’ın nuru dünyaya buradan yayılmıştır.



Peygamber Efendimiz, peygamberlik hayatının son on yıllık kısmını burada geçirmiş, Kur’an’ın büyük bir kısmı bu topraklarda inmiştir. İlk İslam devleti Peygamberimiz tarafından Medine’de kurulmuştur. Allah Resulü son nefesini bu kutlu şehirde vermiş ve burada toprağa tevdi edilmiştir. Medine aynı zamanda Peygamber Efendimizin (s.a.s), bazı eşlerinin, çocuklarının ve on bini aşkın sahabe-i kiramın medfun olduğu mübarek bir beldedir.

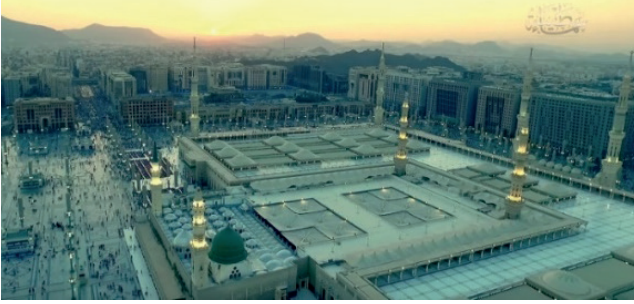
Medine, başta hurmacılık olmak üzere, ziraatın hâkim olduğu, bitki örtüsü, iklimi, havası ve suyuyla bambaşka bir yerleşim yeridir.

Şehrin kurulduğu geniş düzlüğün kuzeyi Uhud, güneyi Ayr Dağı, doğusu Vâkım ve batısı da Vebere harreleriyle



(volkanik lav akıntısının oluşturduğu siyah bazalt taşlıklar) kuşatılmıştır.

Asr-ı saadette on bin civarında nüfusu ile mütevazı, küçük bir yerleşim yeri iken bugün bir buçuk milyona yaklaşan nüfusu ile büyük ve modern bir şehir hâline gelmiştir.



Hicretten sonra Resûl-i Ekrem (s.a.s), “İbrahim Peygamberin Mekke’yi harem yaptığı gibi ben de Medine’yi harem yaptım” (Müslim, Hac, 462) hadis-i şerifiyle Medine’yi harem (saygın, dokunulmaz) ilan etmiş; böylece bu kutlu şehir Mekke-i Mükkerre’den sonra İslam’ın ikinci harem olmuştur.

2. Mescid-i Nebevî

Mescid-i Nebevî, “Peygamberin Mescidi” demektir. Efendimizin (s.a.s) Medine-i Münevvere’ye hicret ettikten sonra ilk yaptığı iş, burada bir mescidin inşası olmuştur. Bunun için devesini serbest bırakmış, devenin çöktüğü yere mescit yapma kararı vermişti. Burası Sehl ve Suheyl adında iki yetime aitti. Bunlar, arsayı karşılıksız vermeyi teklif ettilerse de Efendimiz (s.a.s) bunu kabul etmemiş, bedelini ödeyerek buraya mescit inşa etmiştir. Mescit tamamlanıncaya kadar Ebu Eyyub el-Ensari’nin evinde misafir olmuştur.



Mescid-i Nebevî’nin ilk hâli

Mescidin üzeri hurma dalları, yaprakları ve otlarla kapatılmış, zeminine de kum serilmişti. Daha sonra zemine yıkanmış kum serilmiş, çatı da toprakla kapatılmıştır. Doğusuna da duvar boyunca “Hücre-i Saadet” diye adlandırılan ve Peygamber Efendimizin (s.a.s) hanımlarına ait olan küçük odalar yapılmıştı.

Mescid-i Nebevî’nin ilk genişletilmesi bizzat Peygamber Efendimiz zamanında olmuştur. Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında daha kapsamlı yenileme ve genişletilme yapılmıştır. Osmanlı padişahları da, Medine’nin ve Mescid-i Nebevî’nin imarına özel önem vermişlerdir. Osmanlı döneminde Mescid-i Nebevî’ye yönelik ilk imar faaliyeti Kanunî Sultan Süleyman



tarafından gerçekleştirilmiş (1531-1540) ve daha sonra muhtelif zamanlarda Mescid-i Nebevî'de tamirat ve yenilikler yapılmıştır.

Mescid-i Nebevî tarihî süreçte, ihtiyaca göre yapılan genişletme çalışmaları neticesinde 400.000 m²'lik bir alana ulaşmıştır. Günümüzde avlusu ile birlikte aynı anda ortalama bir milyon kişi namaz kılabilir. Dört olan minaresi, 1984-1994 yılları arasında yapılan genişletme çalışmalarında altı minare daha ilave edilerek on minareye çıkarılmıştır. Yeni yapılan minareler 104 metre yüksekliğindedir. Minarelerin üstündeki hilaller altın kaplama olup Türkiye'de imal edilmiştir. Mescidin üzerinde, ihtiyaç anında açılıp kapanma özelliğine sahip yirmi yedi adet kubbe bulunmaktadır. Mescidin bodrum kısmı ise otopark olarak kullanılmaktadır.



Mescid-i Nebevî, Mescid-i Haram'dan sonra yeryüzündeki en faziletli mescittir. Allah Resulü (s.a.s), “Mescid-i Haram, benim şu mescidim ve Mescid-i Aksa'dan başka hiçbir mescit için (ibadet etmek maksadıyla) yolculuk yapmak uygun olmaz.” (Buhari, Savm, 67) buyurarak buranın ziyaret edilmesini teşvik etmiştir.



Peygamberimiz “Benim mescidimde kılınan bir vakit namaz, Mescid-i Haram dışındaki diğer mescitlerde kılınan bin vakit namaza denktir.”(Nesai, Mesaccid,4) buyurarak burada namaz kılmanın faziletini haber vermiştir.

Mescid-i Nebevî'nin huzurlu ortamında, âlemlere rahmet olan Efendimizin (s.a.s) manevî atmosferi, mü'minleri hoş bir bahar serinliği gibi sarar. Gönlünü bu maneviyat ortamına ayarlayabilenlerin yaşadığı manevî zevkin boyutlarını dil ile tarif edebilmek imkânsızdır. Bu manevî atmosfer, ruhen en kirlî insanları bile bir çırpıda arıtabilecek güçtedir. Ancak bunu hissedebilmek için kalbin ve gönlün bu atmosfere uygun hâle getirilmesi gerekir.

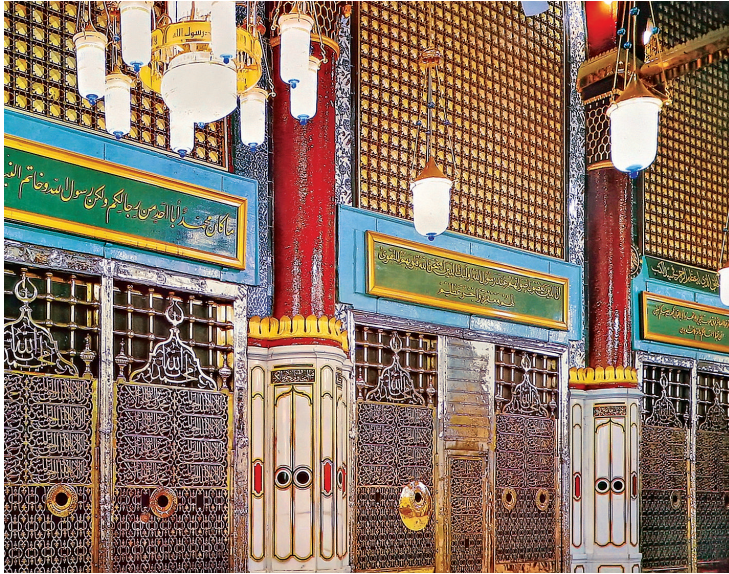


Asr-ı saadetten itibaren fonksiyonel olarak kullanılan Mescid-i Nebevî, tarihte muhacir ve ensar kardeşliğinin, günümüzde de birlik ve beraberliğin en üst sevide yaşandığı kutsal bir mekân olarak gönülleri etkisi altına alan muazzam

ihtişamı ile hâlâ tüm ziyaretçilerini en güzel şekilde ağırlamaktadır.

3. Hücre-i Saâdet

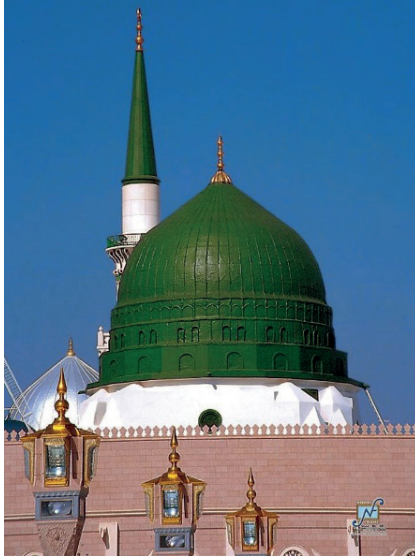
Peygamberimiz (s.a.s), eşleri için Mescid-i Nebevî'nin doğusundaki duvara bitişik olarak birer odalık evler yaptırmıştı. Efendimiz (s.a.s), vefat etmeden önce son günlerini Hz. Aiş'e'ye ait olan evde geçirmiş ve 8 Haziran 632 (13 Rebiulevel 11) tarihinde pazartesi günü ruhunu burada teslim etmiştir. Peygamberimiz, vefat ettiği yere defnedilmiştir. Efendimizin (s.a.s) kabr-i şeriflerinin bulunduğu bu oda daha sonra Hücre-i Saâdet olarak isimlendirilmiş, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer de vefat ettiklerinde vasiyetleri gereği burada defnedilmiştir.



Sonraki dönemde İslam Devleti halifeleri Hücre-i Saâdetin imar ve bakımına büyük önem vermiştir. Memlûkler



zamanında Hücre-i Saâdetin üzeri ahşap bir kubbe ile kapatılmış; bu kubbe Osmanlı Halifesi Sultan II. Mahmut zamanında taştan yapılan kubbe ile değiştirilmiş ve üzeri kurşunla kapatılarak yeşile boyanmıştır. Bundan dolayı kubbe; “el-Kubbetü'l-Hadra” (Yeşil Kubbe) adıyla anılmaya başlamış ve Mescid-i Nebevî'nin simgelerinden biri olmuştur.



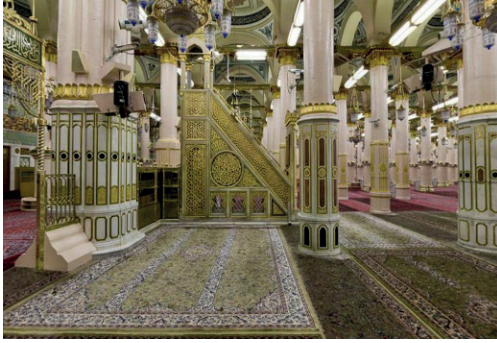
4. Ravza-i Mutahhara

Mescid-i Nebevî'de Efendimizin hücre-i saâdetleri ile minberi arasında kalan 22x15 ebadındaki bölüme Ravza-i Mutahhara denir. İslamiyet'in ilk yıllarına ait birtakım hatıraları taşıyan bazı sütunların da yer aldığı Ravza-i Mutahhara, Mescid-i Nebevî ile ilgili tüm imar çalışmalarında özenle korunmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s) bu bölümle ilgili olarak “Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim



de (Kevser) Havuzumun üzerindedir.” (Buhari, Mescid-ü Mekke, II, 57) buyurmuştur. Bu nedenle Efendimizi (s.a.s) ziyarete gelen misafirler, yeryüzünün en değerli yerlerinden biri olan bu bölümde namaz kılmaya özen gösterirler.



5. Minber



Peygamberimiz (s.a.s), mescitte önceleri bir hurma kütüğüne dayanarak cemaate hitap ediyordu. Daha sonra üç basamaklı ahşap bir minber yaptırmış ve sahabeye buradan hitap etmiştir. Bu minber, Emeviler döneminde altı basamak daha ilave edilerek uzun süre kullanılmıştır. Memlûkler

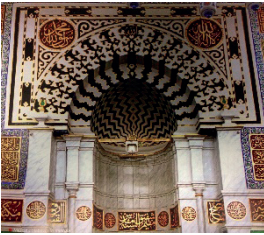


zamanında, Sultan Kayıtbay'ın 1483 yılında gönderdiği mermerden yapılan minber kullanılmıştır. Ancak bu minber daha sonra Kuba Mescidine nakledilmiştir. Bunun yerine Osmanlı Sultanı III. Murat'ın, 1590 yılında Mescid-i Nebevî için özel olarak yaptırdığı minber kullanılmaya başlanmıştır. III. Murat'ın hediye ettiği minber tezyinat ve süsleme bakımından bir şaheser olup hâlen günümüzde de kullanılmaktadır.

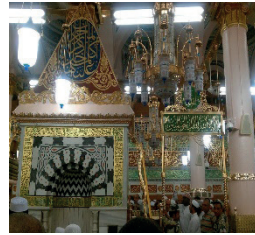
6. Mihrab



Mihrab-ı Nebi



Mihrab-ı Osman



Mihrab-ı Süleyman

Peygamberimizin (s.a.s) namaz kıldıracağı yere Emevi Halifesi Ömer b. Abdulaziz, Medine valisi iken bir mihrap yaptırmıştı. Memlûkler zamanında Sultan Kayıtbay tarafından

özenle tezyin edilen ve orijinal şekliyle günümüze kadar ulaşan bu mihrap Mihrab-ı Nebi olarak bilinmektedir. Bunun hizasında ve biraz ilerisinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından hicri 958 tarihinde yaptırılarak hediye edilen ve Mihrab-ı Süleyman olarak bilinen ikinci bir mihrap yer almaktadır.

Günümüzde imamların namaz kıldırarak mihrap ise Emevi Halifesi Ömer b. Abdulaziz tarafından Hz. Osman'ın namaz kıldırıldığı yere yaptırılan mihrap olup Mihrab-ı Osman olarak bilinir.

7. Cennetü'l-Baki' (Baki' Kabristanlığı)



Mescid-i Nebevî'nin doğusunda ve ona çok yakın bir yerde bulunan mezarlığa Baki' Mezarlığı denir. Boş bir araziden ve çalılıklardan ibaret olan bu alan Peygamber Efendimiz tarafından mezarlık olarak tahsis edilmiştir. Osman b. Maz'un ve Es'ad b. Zürrare buraya ilk defnedilen sahabelerdir. Bu mezarlıkta aralarında Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bazı eşleri, çocukları, halaları, teyzeleri, amcası Hz. Abbas, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, üçüncü halife Hz. Osman, Hz. Ebu Hureyre, Hz. Abdurrahman b. Avf gibi ehl-i beyt ve sahabenin ileri gelenlerinin de yer aldığı binlerce sahabe medfundur. Baki' Mezarlığı, bağrında barındırdığı bu değerli



konuklarından dolayı milletimiz arasında “Cennetü'l-Baki” olarak meşhur olmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), zaman zaman bu mezarlığa gider, orada yatan mü'minler için dua eder, buranın ziyaret edilmesini de teşvik ederdi.

Cennetü'l-Baki', günümüzde hâlen Medine-i Münevvere'nin mezarlığı olarak kullanılmaktadır.

8. Gamame (Musalla) Mescidi



Gamame Mescidi

Resulü Ekrem (s.a.s), bayram namazlarını Mescid-i Nebvî'nin güneybatısında, 500 metre ilerisinde yer alan açık bir alanda kıldırmiş; zaman zaman burayı yağmur duası için de kullanmıştır. Sonraları musalla hâline getirilen bu alana Ömer b. Abdulaziz zamanında bir mescit yapılmış ve Musalla Mescidi olarak isimlendirilmiştir.

Bu mescit, Efendimizi (s.a.s) bazen bir bulutun namaz ve dua esnasında güneşten koruduğu için Gâmame Mescidi ismiyle meşhur olmuştur. Gâmame Mescidi, Sultan Abdülmecit zamanında yeniden yapılmış; II. Abdülhamit zamanında ve



son olarak da mimari tarzı korunarak 1990 yılında kapsamlı bir onarımdan geçmiştir.

Gâmame Mescidi'nin yer aldığı ve Musalla olarak bilinen bu alan, hilafetleri zamanında Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali tarafından da bayram namazları ve yağmur duası için kullanılmıştır. Onların namaz kıldırıldıkları yerlere, daha sonra kendi isimlerinin verildiği birer mescit yapılmıştır. Bu mescitlerin her biri Gâmame Mescidi civarında olup Mescid-i Ebubekir, Mescid-i Ömer ve Mescid-i Ali b. Ebi Talip olarak bilinmektedir.



Mescid-i Ebubekir



Mescid-i Ömer



Mescid-i Ali b. Ebi Talip

9. Kuba Mescidi

Peygamberimiz (s.a.s.) hicret yolculuğunda Medine-i Münevver'e yaklaşık 5 km mesafede olan Kuba mevkiine 20 Eylül 622 tarihinde ulaşmış, burada birkaç gün kalmış ve bu süre içerisinde Kuba Mescidini inşa etmiştir. Bu mescidin inşasında bizzat kendisi de çalışmıştır.



İslam'ın ilk mescidi olan Kuba Mescidi hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: “...İlk günden takvâ üzere kurulan mescit, elbette içinde namaza durmana daha uygundur. Orada temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever.” (Tevbe, 9/108)

Peygamberimiz (s.a.s.), Kuba Mescidini cumartesi, bazen de pazartesi günleri ziyaret etmiş ve “Her kim güzelce abdest aldıktan sonra Kuba Mescidi'nde iki rekât namaz kılsa umre yapmış gibi sevap kazanır.” (İbn Mace, İkame,197) buyurarak, buranın ziyaret edilmesini tavsiye buyurmuştur.

Tarihî süreçte birkaç defa genişletilen Kuba Mescidi, en son 1985 yılında tamamen yıkılarak yerine ortalama on bin kişinin ibadet edebileceği büyük bir mescit yapılmıştır.



10. Cuma Mescidi

Peygamber Efendimiz (s.a.s) Kuba'da bir süre kaldıktan sonra Mekke'den gelen Hz. Ali ve diğer muhacirlerle birlikte Medine-i Münevvere'ye doğru hareket etti. Yolda, Kuba Mescidine yakın Ranuna denilen yere geldiklerinde öğle vakti olmuştu.



Burada ashabına ilk Cuma namazını kıldırıldı ve hutbe okundu. Daha sonra ilk cumanın hatırasını yaşatmak üzere Ömer b. Abdülaziz tarafından buraya Cuma Mescidi yapılmıştır. Tarihî süreçte birkaç kez onarılan bu mescit, 1992 yılında yıkılarak yerine daha büyük bir mescit inşa edilmiştir.

11. Mescid-i Kibleteyn (İki Kibleli Mescid)



İslam'ın ilk yıllarında namazlar Mescid-i Aksâ'ya doğru kılınıyordu. Ancak Peygamber Efendimiz kiblenin Kâbe



olmasını çok arzu ediyor ve bu doğrultuda bir vahiy bekliyordu. Hicretten yaklaşık bir buçuk yıl sonra, Peygamberimiz bir gün Seleme Oğulları Mescidi'nde ashabı ile öğle namazını kılarken, kıble olarak Kâbe'ye yönelmesini emreden şu ayet indi: "... Seni elbette, hoşnut olacağın kıbleye döndüreceğiz. (Bundan böyle namazda) yüzünü Mescid-i Haram'a (Kâbe'ye) doğru çevir. (Ey müminler!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) oraya doğru dönün..." (Bakara, 2/144) Bunun üzerine Peygamberimiz ve cemaat, yönlerini Kudüs'ten Kâbe'ye çevirdiler. Böylece Kudüs'e doğru dönülerek başlanan namaz, Kâbe'ye yönelerek tamamlandı. Bundan dolayı bu mescide "İki Kıbleli Mescit" anlamına gelen "Kıbleteyn Mescidi" adı verilmiştir. Anılan mescitte namaz kılmakta olan bazı sahabilerin, ayetin indiğini işitince namaz sırasında yönlerini Kudüs'ten Kâbe'ye çevirdikleri yönünde de rivayetler vardır.

Söz konusu hadisenin yaşandığı mekânda, son zamanlarda yapılan büyük bir mescit bulunmaktadır.

12. Yedi Mescitler (Mesâcid-i Seb'a)

Mekkeli müşrikler, Müslümanları tamamen yok etmek amacıyla Yahudilerin, çevre kabilelerin ve münafıkların da desteğini alarak büyük bir ordu ile Medine'ye doğru hareket ettiler. Müşriklerin savaş hazırlığını önceden haber alan Peygamberimiz (s.a.s.), sahabe-i kiram ile istişare neticesinde, Hz. Selman-ı Farisi'nin (r.a.) önerisiyle Medine-i Münevvere'yi içerden savunmak ve düşmanın şehre girmelerine engel olmak için Medine'nin batısında bir hendek kazılmasına karar verdi. Kısa sürede, 5,5 km uzunluğunda, 9 metre genişliğinde ve 4,5 metre derinliğinde bir hendek kazıldı. Peygamberimiz bu hendeğin kazılmasında bilfiil çalıştı.



Üç bin kişiden oluşan Müslüman ordusu ile on bin kişilik düşman ordusu hicretin 5. yılında 31 Mart 627 tarihinde Medine yakınlarında karşı karşıya geldiler.

Müşrikler, hiç görmedikleri bir savunma taktiği olan hendekle karşılaşınca tamamen şaşkına dönmüşlerdi. Hendek'ten çıkartılan toprak Müslümanlar tarafından siper olarak kullanıldığından ne karşıdan bir at geçebilmiş ne de atılan oklar isabet etmişti. Yirmi yedi gün süren muhasarada Müslümanlar çok sıkıntı çektiler. Peygamberimiz kuşatmanın son günlerinde düşmanın hezimete uğraması için dua etmiş ve Allah'ın yardımı yetişmişti. Müşrikler, hiç beklenmedik bir anda çıkan rüzgâr ve kum fırtınası karşısında telef olma korkusuyla geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Cenab-ı Hak bu hakikati Ahzâb Suresi 9-11. ayetlerde haber vermiştir.

Bu savaş, müşrik, Yahudi ve münafıklardan oluşan müttefik kuvvetlere karşı yapıldığı için “*Ahzab Savaşı*”; Medine'nin etrafına kazılan hendekten dolayı da “*Hendek Savaşı*” diye adlandırılmaktadır. Ahzâb sûresi de adını bu savaştan almıştır.

Hendek Savaşı esnasında Peygamber Efendimizin (s.a.s) ve sahabenin namaz kıldıkları, dua ettikleri yerlere sonraki dönemlerde yedi küçük mescit yapılmıştır. Bu nedenle bu bölge Yedi Mescitler (Mesâcid-i Seb'a) olarak bilinir.

Günümüzde Efendimizin karargâhını kurduğu yere yapılan Fetih Mescidi ile Hz. Ömer ve Hz. Selman Mescidi dışındaki diğer dört mescit yıkılarak yerine büyük ve modern bir mescit yapılmıştır.

13. Uhud Şehitliği

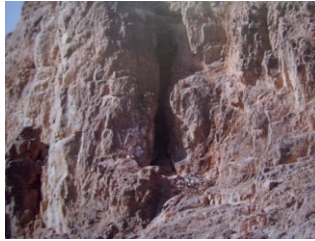


Uhud Şehitliği

Uhud Şehitliği, Medine'nin 5 km kuzeyinde yer almaktadır. Bedir Savaşından sonra Müslümanların Mekkeli müşriklerle yaptığı ikinci büyük savaş olan Uhud Savaşı, hicretin 3. senesinde 625 yılında burada meydana gelmiştir.

Müşrikler Bedir Savaşının intikamını almak üzere üç bin kişilik bir ordu ile Medine'ye doğru hareket ettiler ve Uhud Dağı civarında karargâh kurdular. Peygamber Efendimiz (s.a.s) de düşmana karşı Medine'yi savunmak üzere komutasındaki bin kişilik bir kuvvetle Uhud'a hareket etti, fakat yolda 300 kişiden oluşan münafıklar ordudan ayrıldı. İslam ordusu Uhud Dağına arkasını verip savaş düzeni aldı. Peygamberimiz, cephe

gerisinden düşmanın saldırısını önlemek için Abdullah b. Cübeyr komutasında elli kişilik okçu birliğini, stratejik önemi bulunan Ayneyn (Okçular) tepesine yerleştirdi ve kendisinden emir almadan buradan ayrılmamalarını emretti. Savaş başladıktan kısa bir süre sonra düşmanın bozguna uğrayıp kaçmaya başladığını gören okçu birlikleri birkaçı dışında yerlerinden ayrılarak savaş meydanına indiler. Tepenin arkasında Halit b. Velid komutasında pusuda bekleyen bir grup süvari, bunu fırsat bilerek Müslümanlara saldırdı. Bir anda iki düşman grubu arasında kalan mücahitlerden bazıları, Peygamberimizin çağrısı üzerine Uhud Dağında bir mağaraya sığındılar. Müslümanlar bir taraftan Peygamberimizi korumaya çalışıyor, diğer taraftan da düşmanla çarpışıyordu. Bu savaşta iki zırh giymiş olmasına rağmen, Peygamber Efendimiz (s.a.s) yaralanmış, mübarek dişi kırılmış; ayrıca aralarında Peygamberimizin amcası Hz. Hamza ile Abdullah b. Cübeyr ve Mus'ab b. Umeyr gibi önemli kişilerin de yer aldığı yetmiş sahabe şehit olmuştur. Buna rağmen, Müslümanlardan sayıca üstün oldukları hâlde müşrikler bu savaşta umduklarını elde edememiş ve Allah'ın kalplerine saldığı korku ile geri çekilerek Mekke'ye dönmüşlerdir.



Efendimizin (s.a.s.) savaş sonrası sığındığı yer

Savaşta sonra şehitler, savaşın yapıldığı alana defnedilmiş; ancak kırk altı yıl sonra meydana gelen sel nedeniyle



Hiz. Hamza, Hiz. Abdullah ve Hiz. Mus'ab gibi bazı Őehitlerin dışındaki diŐer Şehitler Cennetü'l-Baki'ye nakledilmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Uhud Őehitlerini sık sık ziyaret etmiş ve ziyaret edilmesini de teşvik etmiştir.

Uhud Dağı hakkında da "Uhud bizi sever, biz de onu severiz" (Buhari, Cihad, 71) buyurmuştur.

14. Medine Tren İstasyonu



Sultan II. Abdülhamit'in talimatıyla 1 Eylöl 1900 tarihinde yapımına başlanan Hicaz Demiryolu 31 AĐustos 1908 tarihinde Medine'ye ulaşmış, 1 Eylöl 1908 tarihinde yapılan resmİ tÖrenle hizmete aŐılmıŐ ve I. DÜnya SavaŐına kadar yoğun bir Şekilde kullanılmıştır.

Hicaz Demiryolu ile 1913'e kadar bir milyon civarında sivil yolcu taŐınmıŐtır. Medine'ye bu hat üzerinden ayrıca, çeşitli gıda maddeleri ile kÖmür, hayvan ve su nakliyatı da yapılmıştır.

Hicaz Demiryolunun Medine'deki son istasyonu olan Medine Tren İstasyonu, burada kalan nadir tarihİ eserlerdendir. Bütün ihtiyaŐıyla dimdik ayakta olan bu istasyon, Osmanlı Devleti'nin sanat ve mimarideki zarafetini gÖstermesi yanında Medine-i MÜnevvere'ye karşı olan hassasiyetini de yansıtması bakımından bÜyÖk Önem arz etmektedir.



15. Amberiye (Hamidiye) Mescidi



Hicaz Demiryolu projesi kapsamında istasyonun hemen karşısına 1908 yılında II. Abdülhamit tarafından yaptırılan küçük bir mescittir. Hamidiye Mescidi olarak da bilinen bu mescit, Amberiye bölgesinde yer aldığı için Amberiye Mescidi olarak meşhur olmuştur. Osmanlı mimari tarzında yapılan ve günümüzde de beş vakit namazın kılındığı Amberiye Mescidi revakları ve hendesi ile hâlâ göz kamaştırılmaktadır.

16. Zülhuleyfe (Mikat) Mescidi

Medine-i Münevvere yönünden umre veya hac yapacakların mikat (ihrama girme) yeri Zülhuleyfe'dir. Peygamberimiz (s.a.s) hac ve umre yapmak için Medine'den ayrılırken burada ihrama girip namaz kılmıştır. Bu yere daha sonra mescit yapılmış ve bu mescit tarih boyunca pek çok defa yenilenmiş ve genişletilmiştir. İnşa edildiği yerden dolayı Zülhuleyfe (Mikat) Mescidi olarak bilinen bu mescit, Âbâr-ı (Ebyâr-ı) Ali olarak da bilinmektedir.



Medine'den 8 km uzaklıkta, Medine-Mekke otoyolunun sağ tarafında bulunan mescit, son dönemde beş bin kişinin aynı anda namaz kılabilceği şekilde yeniden inşa edilmiştir.

C. MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE ZİYARET ADABI

Peygamber aşığı olan ziyaretçi, Medine-i Münevvere'de kaldığı sürece bu mübarek beldenin azameti ile İslamiyet açısından taşıdığı önem ve Peygamberimizin (s.a.s) hayatındaki yerini daima göz önünde bulundurur. Kâinatın Efendisinin hicret yurdu olan bu topraklarda onun yaşadığı örnek hayatın hatırasını yaşamaya çalışır. Medine'de bulunan mübarek yerleri ziyaret eder.

Beş vakit namazı Mescid-i Nebevî'de kılmaya özen gösterir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), “*Evimle minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir ve minberim havzımın üzerindedir.*” (Buhârî, Fadlu's-salâti fî Mescidi Mekke ve'l-Medîne, 5 [1196]; Müslim, Hac, 502 [1391]; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/534 [10921]; 6/289 [2651]; Nesâî, Mesâcid, 7 [696]) buyurmuş ve Mescid-i Nebevî'de kılınacak bir namazın Mescid-i Harâm hariç diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletli olduğunu bildirmiştir. (Buhârî, Fazlû's-salât, 1 [1190]; Müslim, Hac, 505-506 [1394]) Bu fazilet, Mescid-i Nebevî'nin sadece Ravza-i Mutahhara kısmına has olmayıp mescidin tamamına şamildir. Nitekim Hulefâ-yi Râşidîn döneminden beri Mescid-i Nebevî, defalarca genişletilmiş ve müminler asırlardır bu genişletilen yerlerde aynı ihtimamla namaz kılmaya devam edegelmişlerdir. (Hac ve Umre ile İlgili Fetvalar [2025])

Peygamberimize (s.a.s) sağlığında nasıl saygı göstermek gerekiyor idiyse, vefatından sonra da aynı şekilde saygılı davranmak gerekir. Onun mescidinde ve kabr-i şerifinin yanında yüksek sesle konuşulmaz, başkalarına rahatsızlık verilmez, kabrin yanına fazla yaklaşılmaz, duvarlarına el ve



yüz sürülmez, sırt veya göğüs ile duvarlarına yaslanılmaz, etrafında tavaf edilmez.

Medine'den ayrılma vakti gelince de bu mekânlara yeniden kavuşma ümidi ve niyazıyla Mescid-i Nebevî'de iki rekât namaz kılınır ve dua edilir.

1. Peygamber Efendimizin Kabrini Ziyaret

Peygamber Efendimiz (s.a.s); *“Kim hac yapar da ölümünden sonra kabrimi ziyaret ederse, beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur.”* (Beyhakî, V. 403) buyurmuştur. Bu sebeple Peygamber sevdalısı her bir umre yolcusu, umre öncesi veya sonrasında bu ziyareti imkân dahilinde gerçekleştirir.

Medine'ye vardığında kalacağı otele yerleşir, mümkünse gusül abdesti alır, temiz elbiseler giyer, güzel koku sürer. Kafile başkanı ve din görevlisi nezaretinde toplu hâlde Mescid-i Nebevî'ye hareket edilir. Yol boyunca her zamankinden daha çok salat-ü selam getirilir. Mescide ulaşıldığında dua edilir. Sağ adım önce atılarak tevazu ve saygı ile içeriye girilir. Kerahet vakti değilse iki rekât tahiyetü'l-mescid namazı kılınır. Ruhu ve bedeni ile Allah Resul'ünün huzuruna yönelir.

Efendimizin huzurunda olduğunun bilinci ile ona olan inancını, bağlılığını, sevgisini ve sebatını arz eder. Bu duygu ve düşüncelerle, kendi durumunun, hayatının ve ümmet olma bilincinin muhasebesini yapar.

Sonra sıraya geçerek kabr-i şerife doğru ilerler. Sanki Resulullah hayattaymış gibi kemal-i edep ve hürmetle hareket eder ve duasının kabul edileceğini umarak;

“Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın Resulü,

Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın Habibi,

Allah'ın selamı üzerine olsun ey âlemlere rahmet olarak gönderilen Nebi” ... diyerek selam verir ve dua eder.

Kendisi vasıtasıyla Peygamberimize selam gönderilmiş ise; *“Ya Resulullah! Filanca kişinin sana selamı var, Allah katında kendisi için şefaathçi olmanı istiyor; ona ve bütün Müslümanlara şefaath eyle”* diye selamı iletir. Dua, salât ve selamdan sonra, biraz ilerleyerek Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) *“Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah Resul'ünün halifesi. Allah'ım ondan razı ol, derecesini yükselt, makamını mübarek kıl, mükâfatını bol eyle.”* diye selam verip dua eder.

Ardından biraz daha ilerleyerek Hz. Ömer'e (r.a.) *“Allah'ın selamı üzerine olsun ey müminlerin emiri. Allah'ım ondan razı ol, derecesini yükselt, makamını mübarek kıl, mükâfatını bol eyle.”* diye selam verip dua eder.

2. Hanımların Ravza Ziyareti

Kâbe'deki uygulamadan farklı olarak Mescid-i Nebevî'de bayanların ve erkeklerin giriş kapıları birbirinden farklıdır. Peygamberimizi ziyaret etmek için hanımların, kendilerine ayrılan kapılardan içeri girmeleri gerekmektedir. Kapıdan içeri girmeden önce kadın Arap görevliler tarafından çanta ve üst-baş araması yapılır. Bundan tedirgin olunmamalıdır.

Erkek ve kadın umre yolcularınının Ravza ziyaretleri; randevu sistemi üzerinden alınan randevularla yapılmaktadır. Randevu vaktine ve grup halinde hareket etmeye titizlikle riayet edilmelidir. Randevu vaktinden önce ziyaretçilerin içeri alınacağı kapıya gidilerek görevlilerin yapacakları yönlendirmelere riayet edilmelidir. Bu esnada Mescitte bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerinin de yönlendirme ve talimatlarına dikkat edilmelidir.

Peygamber Efendimizin (s.a.s) huzurunda olunduğunun suuru ile hareket edilmeli, bir an evvel Ravza'ya ulaşmak için koşturmacalara, birbirini incitecek davranışlara meydan verilmemelidir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HAC ORGANİZASYONU





Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 13. maddesi gereğince hac ve umre seferleri; Başkanlık ve/veya Başkanlığın denetim ve gözetimi altında -ilgili mevzuatı gereği uluslararası her türlü seyahat hizmetleri verme yetkisini haiz- seyahat acentaları tarafından düzenlenmektedir. Anılan maddeye göre hac ve umre organizasyonlarının; hac ve umre ibadetlerinin usulüne uygun, sağlık ve güvenlik içinde ve hizmet talep edenlerin hakları korunacak şekilde düzenlenmesi zorunludur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, hac ve umre ibadetinin, zikredilen esaslar çerçevesinde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kendisine ilgili mevzuatla verilen bütün görevleri ve düzenlemeleri titizlikle yerine getirmektedir.

Hac organizasyonu aşağıda belirtilen temel ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir.

A. HAC ORGANİZASYONUNUN TEMEL İLKELERİ

1. Liyakatli ve başarılı görevliler rehberliğinde usul ve adabına uygun ibadet,
2. Hac yolculuğunun manevi bir yenilenmeye vesile olması amacıyla irşat ve rehberlik,
3. Allah'ın misafirleri olan hac yolcularına hizmet etmeyi şeref olarak kabul etme,
4. Hac hizmetlerini "*emanet ve sorumluluk*" bilinciyle yerine getirme.
5. Güvenli ve huzurlu bir yolculuk,

6. Rahat ve müreffeh bir konaklama,
7. Tecrübeye dayalı kaliteli ve nitelikli hizmet.

B. HAC HİZMETLERİ

Hac yolcularına aşağıda zikredilen hizmetler verilmektedir.

1. Eğitim ve İrşat Hizmetleri

Hac ibadetini manevi bir yenilenme fırsatına dönüştürebilmek, hac yolcularının ibadetlerini usulüne uygun ve bilinçli bir şekilde yerine getirebilmelerini temin edebilmek için onlara, yolculuk öncesinde müftülüklerimizce hac hazırlık kursları, kafilé düzeni oluştuktan sonra, tanışma ve bilgilendirme toplantısı düzenlenmekte ve yolculuk esnasında eğitim, bilgilendirme ve irşad faaliyetleri yapılmaktadır.

2. Dinî Rehberlik Hizmetleri

Liyakatli görevlilerin rehberliğinde;

- Hac ibadetinin usulüne uygun olarak yerine getirilmesi sağlanmaktadır.
- Fetva ve irşat hizmetleri verilmektedir.
- Kurbanlar, Diyanet İşleri Başkanlığı organizesinde İslam Kalkınma Bankası aracılığıyla kestirilmektedir.
- Mekke-i Mükerreme'de Peygamber Efendimizin (s.a.s) doğduğu ev, Cin Mescidi, Cennetü'l-Mualla Kabristanı, Nur Dağı (Hira Mağarası) ve Sevr Dağı; Medine-i Münevvere'de Yedi Mescitler, Kibleteyn Mescidi, Kuba Mescidi, Cennetü'l-Bakî Kabristanı ve Uhud Şehitliği ziyaret edilmektedir.

3. Havalimanı Hizmetleri

Hac yolcularının iş ve işlemlerinde yardımcı olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yurt içinde ve yurt



dışında havalimanlarında personel görevlendirilmekte, karşılama ve uğurlama hizmeti verilmektedir.

Uçuşlar, Bakanlıklararası Hac ve Umre Kurulu tarafından belirlenen havalimanlarından, programa uygun olarak, Türk Hava Yolları, Suudi Arabistan Hava Yolları veya özel hava yolu şirketleri ile sağlanmaktadır.

Havalimanı hizmetleri, Başkanlıkça belirlenen ilkeler doğrultusunda seyahat acentaları tarafından da kendi görevlileri aracılığıyla verilmektedir.

4. Yemek Hizmetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından oda tercihli konaklama türünde yemekler;

Mekke ve Medine'de Başkanlığa ait mutfaklarda Türkiye'den getirilen aşçılar tarafından, diyetisyen kontrolünde hazırlanmaktadır.

Yemeklerde taze et kullanılmaktadır.

Hac yolcularına, otellerinde sabah kahvaltısı ve akşam yemeği; ayrıca öğle için kumanya verilmektedir.

Otel konaklama türünde ise yemekler, oteller tarafından açık büfe şeklinde verilmektedir.

Yemek hizmetleri, Başkanlıkça belirlenen ilkeler doğrultusunda seyahat acentaları tarafından da kendi organizasyonlarına tabi olan hac yolcularına verilmektedir.

5. Servis, Ziyaret ve İntikal Hizmetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı hac organizasyonuna tabi hac yolcularının Mekke-i Mükerrreme'de, yürüme mesafesi dışındaki otellerden Kâbe-i Muazzama'ya intikalleri Başkanlıkça temin edilen servis araçlarıyla sağlanmaktadır.

Ancak Suudi Arabistan makamlarınca belirlenen tarihlerde servis hizmeti verilememektedir.

Cidde-Mekke-Medine arasındaki intikaller ile Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere'deki ziyaret programları Başkanlıkça temin edilen otobüslerle yapılmaktadır.

Söz konusu hizmetler, Başkanlıkça belirlenen ilkeler doğrultusunda seyahat acentaları tarafından da verilmektedir.

6. Sağlık Hizmetleri

Mekke'de Diyanet İşleri Başkanlığına ait, yeterli tıbbi ve teknik donanımına sahip bir hastane ile yeter sayıda sağlık merkezleri ve sağlık ocakları bulunmaktadır. Medine'de ise yeterli sayıda sağlık merkezi ve sağlık ocakları bulunmaktadır.

Sağlık hizmetleri Mekke ve Medine'de, söz konusu sağlık birimlerinde ülkemizden giden bütün hac yolcularına, ülkemizden görevlendirilen doktorlar ve sağlık personeli tarafından verilmektedir.

Tedavilerde Türkiye'den getirilen ilaçlar kullanılmaktadır.

Ambulanlarla hizmet verilmektedir. Arafat, Müzdelife ve Mina intikalleri esnasında Suudi Arabistan makamları ile koordineli olarak mobil sağlık hizmetleri verilmektedir.

7. Denetim ve Rehberlik Hizmetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı ve seyahat acentaları tarafından gerçekleştirilen hac organizasyonu ile ilgili iş ve işlemler Başkanlık müfettişleri tarafından denetlenmekte ve rehberlikte bulunmaktadır.

8. Kargo Hizmetleri

Hac ibadetini ifa etmek üzere Suudi Arabistan'a giden vatandaşlarımız, aldıkları hurma ve diğer hediyelik eşyaların kendilerine yük olmadan zamanında ve güvenli bir şekilde Türkiye'deki adreslerine gönderilmesini arzu etmektedirler.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, devletimizin güvencesi altında Diyanet-Acente ayrımı yapmaksızın, kutsal topraklara



giden hac yolcularımızın bu arzularını yerine getirmeye yardımcı olmak üzere, Ticaret Bakanlığı ve PTT AŞ ile yaptığı işbirliği çerçevesinde kargo hizmeti sunmaktadır.

Bu hizmetin amacı, hacca giden vatandaşlarımızın yük taşıma külfetinden kurtarılarak hac ibadetini rahat ve huzur içinde yapmalarına yardımcı olmaktır.

Kargo Hizmet Yerleri

Kargo hizmeti Medine-i Münevvere'de kargo merkez binasında ve hurma pazarında bulunan ekiplerimizce verilmektedir. Ayrıca otel ve hurma bahçelerinde, gezici ekiplerimiz 10 koli ve üzeri kargoya, randevu usulü hizmet vermektedir.

Kargoların Teslim Alınması

• Hac yolcularımızın kargo gönderme işlemi esnasında hac kimlik kartlarını mutlaka yanlarında bulundurmaları gerekmektedir.

• Her koli hurma için hurma barkodu; her koli hediyeelik eşya için hediyeelik eşya barkodu doldurulmalı ve imzalanmalıdır.

• Barkodlar kargo merkezi ve ekiplerinden temin edilebilir. Barkod temini ve doldurulmasında kafiye başkanı ve din görevlileri yardımcı olmaktadır.

• Kargoların adreslere teslim edilebilmesi için barkodlara alıcının adı, adresi, cep ve sabit telefon numaralarının doğru ve okunaklı olarak yazılması gerekmektedir.

• Kargoların takibi verilen barkod numarasıyla <http://www.ptt.gov.tr> internet adresinden yapılabilmektedir.

• Nakil esnasında kargonun üzerine yapıştırılan barkodların düşmesi ihtimaline karşı, hurma veya hediyeelik eşya

kolisi üzerine mutlaka gönderenin adı, kafilesi, telefonu, alıcının adı, adresi ile telefon numaraları yazılmalıdır.

- Çay, tütün, oda spreyi, parfüm vb. ticari ve gümrük işleminde tabi herhangi bir kargo kabul edilmemektedir.
- Eşyalar, X-Ray cihazından geçirilmesi esnasında beyan edilene aykırılık tespit edilmesi hâlinde alıcıya gönderilmeyecektir.
- Suudi Arabistan Hükümeti zezemin toplu hâlde taşınmasına izin vermediğinden Zemzem kargo olarak kabul edilmemektedir.

Ücretlendirme

- Kargo hizmet bedeli, sadece Suudi Arabistan Riyali (SAR) olarak tahsil edilmektedir.
- Hurma ve hediyelik eşya gönderme ücretleri, Diyanet İşleri Başkanlığınca belirlenerek ilgililere duyurulmaktadır.

Teslim Alınacak Eşyanın Miktarı

- Bir kişi için (T.C. kimlik numarası esas alınarak) azami 50 kg hurma ve azami 50 kg hediyelik eşya kabul edilebilmektedir.

Kargoların Türkiye’de İlgili Adreslere Teslimi

- Hac ve umre yolcularımızın hurma ve hediyelik eşyaları, Medine-i Münevvere’de teslim alınarak uçakla ülkemize gönderilmekte, PTT AŞ aracılığı ile il ve ilçe merkezlerinde alıcı adreslerine teslim edilmektedir.
- Belde veya köy adresli kargolar ise, göndericinin beyan ettiği PTT merkezlerinde teslim edilmektedir.
- Herhangi bir nedenle hurma kargolarının tesliminde gecikme ihtimaline karşı ihtiyaten hac ve umre yolcularımızın



bir miktar (3-5 kg) hurmayı yanlarında götürmeleri tavsiye olunur.

- Hac ve umre yolcularımız, mağduriyetlerine sebep olabilecek art niyetli kişilere karşı dikkatli olmalıdırlar.
- Hac ve umre yolcularımızın Suudi Arabistan'da T.C. kimlik numaralarını, Diyanet İşleri Başkanlığı personeli haricinde kimseye vermemeleri gerekmektedir.

9. Kitap ve Malzeme Hizmeti

Hac yolcularına aşağıda sayılan kitap ve malzemeler verilmektedir.

a. Kitaplar

Kur'an-ı Kerim, Haccı Anlamak, Hac Yolcusu Rehberi, Tavaf ve Sa'y Duaları, Adım Adım Hac İbadeti

b. Malzemeler

Bir adet orta boy tekerlekli seyahat çantası, bir adet sırt çantası, bir adet terlik çantası, hac kimlik kartı ve askısı, beş adet cerrahi maske, taş kesesi, iki adet Türk Bayraklı arma, bir adet seccade, 5 litre Zemzem.

10. Faydalanılabilecek Dijital Materyaller

Hac yolcularımız, hac ibadeti ile ilgili doğru ve faydalı bilgilere <https://hacumreegitim.hac.gov.tr> web sayfamızdan ulaşabilirler.

Ayrıca hac yolcularımız, akıllı telefonlar için geliştirilen “Mobil Hac ve Umre Rehberi” adlı uygulamayı indirerek faydalanabilirler



MOBİL UYGULAMAMIZ YAYINDA !

Hac ve Umre ibadetlerinin yapılışı, okunacak dualar, ziyaret edilecek mekanlarla ilgili zengin içerik ve pratik bilgilere telefonunuzdan kolay ve hızlıca ulaşabileceğiniz

“DİYANET HAC ve UMRE REHBERİ”

mobil uygulamasını

 **Google Play**

ve

 **App Store**

uygulama sayfalarından indirebilirsiniz.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SAĞLIK BİLGİLERİ





GİRİŞ

Diyanet İşleri Başkanlığı Hac Sağlık Ekibi kutsal topraklarda hacıların sağlığı için gereken desteği vererek, bu zorlu yolculuğun daha da zorlaşmasını önlemek ve ibadetlerini gönül hoşluğu ile tamamlayıp sağ salim ülkemize dönmeleri için canla başla çalışmaktadır.

Ancak bu görevin yeterince yapılabilmesi, hacılarımızın bu bölümde anlatılan tedbirleri alması ve sağlık kurallarına uyması hâlinde mümkün olabilecektir. Aksi hâlde hacılarımız hiç arzu edilmeyen risklerle karşı karşıya kalabilirler. Bu nedenle hacılarımızın, sağlıklarını korumaya yönelik olarak Hac Sağlık Ekibince hazırlanan bu bilgileri dikkatle okuması ve titizlikle uygulaması gerekmektedir.

Değerli Hac Yolcusu;

- Hiç alışmamış olduğumuz çok farklı bir mekân ve iklimde, dünyanın her tarafından gelen Müslüman kardeşlerimizle çok kalabalık ortamlarda bir arada bulunacaksınız.
- İbadetin gereği olarak her zamankinden daha fazla gayret sarf etmemiz, daha çok yorulmamız gerekebilecektir.
- Zorlu ibadeti hakkıyla tamamlayabilmek için sağlığımızın da iyi olması gerekmektedir.
- Hac Sağlık Ekibi, kutsal mekânlarda sizlere hizmet verecektir. Fakat olağan dışı şartlar nedeniyle bu hizmet ülkemizdeki standartlara ulaşamayabilecektir.

• Ayrıca bu hizmetler tedaviye yöneliktir. Hedefi “önce hasta olmamak” olan Koruyucu Hekimlik kısmı ise, burada anlatılanlara bizzat sizin katkılarınızla sağlanabilecektir.

A. YOLCULUK ÖNCESİ İLAÇLAR VE RAPORLAR

Mekke ve Medine’deki sağlık merkezlerimizde genellikle acil ve en sık gereken ilaçlar bulunmakta olup, sizin kullandığınız ilaçların aynısı çoğunlukla olmayabilecektir.

Bu nedenle; sürekli olarak kullandığınız ilaçlarınızı dönüşünüze kadar yetecek miktarlarda yanınıza alınız. Sağlık raporlarınızı ve reçetelerinizi yanınızda bulundurunuz.



Sürekli tedavi gerektiren hastalıklar

- Diyabet (şeker hastalığı)
- Hipertansiyon (yüksek tansiyon)
- Kalp hastalıkları (koroner arter hastalığı, geçirilmiş kalp krizi, ritm bozuklukları, By pass ameliyatlılar, kapak ameliyatlılar)
 - Kronik akciğer hastalıkları (KOAHA, astım) Tiroid hastalıkları (guatr, hipotiroidi)
 - Romatizmal Hastalıklar (romatoid artrit, sistemik lupus, gut vb.)
 - Böbrek yetmezliği (dialize giren hastalar)



- Kanser hastalıkları
- Damar hastalıkları (tromboflebit, varis, hemoroid (basur))
- Kronik Sindirim sistemi hastalıkları (reflü, kolit vb.)
- Ruh Hastalıkları (psikozlar, nevrozlar, depresyon vb.)
- Kan hastalıkları (anemiler, Thalessemi vb.)
- Kronik hastalıklar raporu (HT, HL, ASKH, DM, KOAH, KBY vb.); Diyaliz raporları; Kemoterapi uygulama talimatları gibi rapor ve evraklarınızı yanınıza alınız.

B. AŞILAR

Menengokok

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından İl Sağlık Müdürlüklerince belirlenen Sağlık Merkezlerine giderek ücretsiz yapılmaktadır. Mutlaka yaptırınız.

Grip

Yapılması özellikle tavsiye edilmektedir. Kronik hastalığı olanlar ile 65 yaş üstündekilere Sağlık Güvenlik Kurumları tarafından ücretsiz verilmektedir.

Şu aşıları ise doktorunuza danışarak yaptırabilirsiniz:

Hepatit B (sarılık)

Pnömonokok (zatürre)

C. EGZERSİZ

• Hac süresince, alışageldiğiniz günlük normal hayatınızdan çok daha fazla hareket hâlinde olmanız gerekecektir. Özellikle Arafat sonrasında (Bayramın 1. günü) kalabalık ve zorlu bir



yolda 3-4 km yol yürümek zorunda kalabilirsiniz. Bu mesafe 11 km'ye kadar çıkabilir.

- Bu nedenle, hac öncesinde mesafe ve süreyi her gün biraz daha artırarak egzersiz yapmalısınız. En az 1 saat süresince ya da 5 km mesafeyi dinlenmeden, sürekli yürüyebilir hâle gelmelisiniz.

- Bu egzersiz size kutsal topraklarda zamanınızı en verimli şekilde, ibadete ayırabilmeniz açısından çok faydalı olacaktır.

Yolculuk sırasında;

- Yolculukta uzun süre sabit oturmuyunuz, mümkün olduğunca ara sıra dolaşınız.

- Ayak, diz, omuz, dirsek gibi eklemlerinizi, zaman zaman dairesel hareketlerle oynatınız.

- Özellikle bacağınızın diz ile ayak bileği arasındaki bölümünü (baldırlarınızı) sık sık ovalayınız.

- Zaman zaman bacaklarınızı karnınıza doğru çekip bırakınız.

- Ayaklarınızı, arabada gaza basar gibi yapıp bırakınız ve bu hareketi çokça yapınız.

D. ORTAMA GÖRE UYULMASI GEREKEN SAĞLIK KURALLARI

1. Genel Sağlık Kuralları

- Kalabalık ortamlarda özellikle Mescid-i Haram ve Arafat'ta maske kullanınız.

- Hapşırma veya öksürme sırasında ağız ve burnunuzu mümkünse tek kullanımlık kâğıt mendil ile yoksa öncelikle kolunuz, olmazsa elinizle kapatınız. Ardından hemen elinizi yıkamayı ihmal etmeyiniz.



• Başkalarıyla (özellikle hasta olanlarıyla) öpüşmekten, tokalaşmaktan kaçınınız. Bundan kaçınmadığınız durumlarda, mutlaka ilk fırsatta ellerinizi ve yüzünüzü yıkayınız.

• Her an elinizi yıkama imkânı bulamayabilirsiniz. Bu durumda, yanınızda götüreceğiniz alkollü-alkolsüz el temizleme jellerini kullanınız.

• Her ortamda bulamayacağınızdan, yanınızda küçük sıvı sabun veya normal sabun bulundurunuz.

• Çorap giyiniz ve her gün değiştiriniz.

• Çıplak ayakla dolaşmaktan sakınınız. Ortopedik terlik ve ayakkabı kullanınız ve çorapsız giymeyiniz.

• Terlikle uzun süre yürümeyiniz.

• Dış ortamlarda şemsiye veya şapka / takke ve güneş gözlüğü kullanınız.

• Günün çok sıcak saatlerinde zorunlu olmadıkça dışarı çıkmayınız.

• Güneş altında fazla kalmayınız, gölge ve serin yerleri tercih ediniz.

• Pamuklu bol kesimli ince giysiler ve pamuklu iç çamaşırı tercih ediniz.

• Diş proteziniz varsa, gece çıkardığınızda açıkta bırakmayınız ve kapalı kaplarda saklayınız.

• İlaçlarınızı serin ve gölgede muhafaza ediniz ve her zamanki vaktinde ve dozunda alınız. Şeker hastaları, ara öğün ve ana yemeklerini mutlaka vaktinde yemelidirler. Burnu açık ayakkabı ve terlik giymemelidirler.

• İnsülin kullananlar, bacaklardan değil karın bölgesinden uygulama yapmalıdırlar.

2. Otelde

Klimaları kullanırken aşağıdaki hususlara dikkat ediniz:

- Odanıza ilk girdiğinizde klimayı ilk kez çalıştırırken 5-10 dakika kadar bir süre, en yüksek üfleme modunda çalıştırıp pencereleri açınız ve odayı terk ediniz.
 - Dışarıdan geldiğinizde, birden en hızlı üfleme modunda ve en soğuk derecede çalıştırmayınız.
 - Hava üfleme yönünü tavana veya duvara çeviriniz. Direkt vücudunuza yönlendirmeyiniz.
 - Kısa sürelerle en soğuk derecede çalıştırıp kapatma yerine, orta derecede ısı ayarında (22-24° C) ile sürekli çalıştırmayı deneyiniz.
 - Odada bulunmadığınız sürede klimayı çalıştırıp, odaya geldiğinizde en düşük üfleme derecesi ve ideal oda ısısına (22-24° C) ayarlayabilir veya kapatabilirsiniz.
 - Klimaların dışardan aldığı temiz hava yetersiz olduğundan odanızı sık sık havalandırınız.

3. Banyo ve Tuvaletlerde

- Kaygan zeminlere ve terliğinizin kaymayan cinste olmasına dikkat ediniz.
 - Klozet tipi tuvaletlerde, ilk seferinde klozet kapağını uygun bir temizlik malzemesi ile temizledikten sonra halkaya oturarak kullanınız.
 - Genel tuvaletlerde klozet kullanırken oturmak için tek kullanımlık hazır klozet kâğıtları kullanınız, yoksa oturma halkasını temizleyip oturarak kullanınız.
 - İşiniz bitince her seferinde ellerinizi iyice sabunlayınız ve bol su ile durulayınız.
 - Her gün duş alınız.
 - Abdestinizi mümkün olduğunca tuvaletlerde almayınız.



• Abdestten sonra ayaklarınızı mümkünse kâğıt havlu ile kurulayınız.

• Ayağınızı kurutmadan çoraplarınızı giymeyiniz.

• Dışarıdan her geldiğinizde, ellerinizi sabunla yıkayıp durulayınız.

• Tavaftan geldiğinizde, ayaklarınızı sabunlu su ile yıkayıp durulayınız.

4. Mescitte

• Mutlaka seccade kullanınız.

• Seccadenizi katlarken rulo yapmayınız, namaz kıldığınız üst yüzü içte kalacak şekilde katlayınız. Poşetine yerleştirip çantanıza koyunuz.

• Terliklerinizi çantanıza koyacaksanız mutlaka poşet içinde koyunuz.

• Islak çoraplarla mescide girmeyiniz.

• Mümkün olduğunca güneş altında durmayınız.

• Mecbur kalmadıkça mescitte yatıp uyumayınız.

5. Yemek Sırasında

• Yemek öncesi ve sonrası, mutlaka ellerinizi sabunlu su ile iyice yıkayıp bol su ile durulayınız.

• Yemeğinizi yavaş yavaş, iyice çiğneyerek yiyiniz.

• Dışarıda satılan tavuk döneri ve tavuk etli sandviçler ile pişmemiş yiyecekleri tercih etmeyiniz.

• Sulu sebze yemekleri, çorbalar ve iyi yıkanmış meyveleri tercih ediniz.

• Meyvelerin kabuğu soyulanlarını tercih ediniz.

• Geç vakitte yemek yemeyiniz. Özellikle yatış saatinize 3 saat kala artık bir şey yemeyiniz.

• Bol bol su içiniz. (Günde 3 litre kadar)

- Acıktığınızda dışardan yemek yerine, zengin ve dengeli bir besin olan hurma yemeyi tercih edebilirsiniz.

6. Sağlık Birimlerinde

- Sağlık hizmetine ihtiyaç duyduğunuzda, otelinize en yakın sağlık ocağına başvurunuz.

- Gereksiz başvuruda bulunarak sağlık personelini oyalamayınız. Daha ciddi hastaların hizmete ulaşmasının gecikmesine ve zarar görmelerine sebebiyet vermeyiniz.

- İhtiyat için fazladan ilaç alarak israf etmeyiniz. Gerçek ihtiyaç sahiplerini mağdur etmiş olursunuz.



- Sağlık ocağı sevk ettiği takdirde hastaneye gidiniz. Sevk edilmediğiniz hâlde hastaneye gittiğinizde hizmetin aksamasına yol açarsınız.

- Bayılma, düşme, ciddi nefes darlığı ve göğüs ağrısı gibi durumlarda din

görevliniz aracılığıyla ACİL birimine haber veriniz.

- Ambulans gerçekten ACİL (hayati tehlikesi olan) vakalara hızla ulaşmak için her an hazırda beklemesi gereken bir araçtır. Hastaların hastaneye gitmesi veya taburcu olunca evine dönmesi için kullanılabilecek bir servis aracı değildir.

- Baş ağrısı, bel ve adale ağrıları, mide ağrısı, ateş, hâlsizlik gibi şikâyetlerde ya da önceden beri var olan ve acil olmayan hastalıklarda, ambulans talep etmeyiniz. Normal yollardan en yakın sağlık birimine başvurunuz. Aksi hâlde ambulansı yersiz olarak meşgul edip, gerçekten ihtiyacı olan acil bir insanın hayatını tehlikeye atmış olursunuz.



• Mübarek topraklardaki hastaneler, yıllardan beri var olan ve Türkiye’de iken çözüme ulaşamamış sürekli hastalıklarınız için bir araştırma yeri değildir. Sağlık ekibi orada, yeni ortaya çıkan hastalıklarınızı tedavi etmek, eğer bu mümkün değilse Türkiye’ye dönüncüye kadar ilerlemesini önlemek için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla görev yapmaktadır.

• Hastanede sadece hastalığınızla ilgili birime başvurunuz. “Gelmişken bir de şu uzmana muayene olayım” düşüncesi ile hareket, izdihamı artıran, hizmeti aksatan son derece yanlış bir tutumdur.

• Hastanelerin, enfeksiyon bulaşma riskinin yüksek olduğu yerler olması nedeniyle, hasta olmayanlar gelmemeli, işi bitenler de bir an önce hastaneyi terk etmelidirler.

• Arafat ve Mina kırsal alan olup, normal sağlık hizmeti ve ilaç verilememektedir.

• Oralarda sadece acil ve hayati tehlikesi olan vakalara müdahale edilebilmektedir. İlaç ve diğer tedariklerinizi Arafat’a çıkmadan evvel karşılayınız.



E. BULUNDURULMASI FAYDALI MALZEMELER

Şu malzemeleri yanınıza almakta fayda vardır: Seccade, maske, ortopedik terlik (uzun yürüyüşlere müsait), normal terlik, ortopedik havadar ayakkabı, yeteri kadar pamuklu iç çamaşır, havadar, pamuklu, bol kıyafetler, lastiği sıkı ve dar olmayan veya lastiksiz çoraplar, patik, şapka, güneş gözlüğü,

hırka veya mont, kişisel hijyenik malzeme, yara bandı, tırnak makası, makas, tarak, tıraş malzemeleri, diş fırçası, diş macunu, diş protezi saklama kabı, şampuan, sabun vs. (özellikle alerjisi ve hassas cildi nedeniyle her markayı kullanamayanlar için), alkolsüz el temizleme jeli ve ıslak mendil, sıvı sabun, kâğıt sabun, pişikler için koruyucu krem (popolin vb.), koruyucu boğaz pastilleri, tansiyon ve şeker ölçüm cihazları ve çubukları, (Tansiyon ve şeker hastaları için) özel diyabet ayak-kabısı ve burnu kapalı ortopedik terlik (şeker hastaları için).



BEŞİNCİ BÖLÜM
DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN
BAZI HUSUSLAR





Muhterem Hac Yolcusu!

Gönül dünyamızın imarı ve günahlardan arınmak için bizlere eşsiz fırsat ve imkân sunan, hasret ve özlemle beklediğimiz hac ibadetini rahat, kolay ve eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmek ve en iyi şekilde değerlendirebilmek için aşağıda sayılan hususlara riayet edilmesi gerekmektedir:

A. İBADETLER HAKKINDA

Medine-i Münevvere'de iken her fırsatta Peygamber Efendimizin (s.a.s) kabr-i şerifini ziyaret edip ona salatü selam getirilmelidir.

Hacıların Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de kendi aralarında fazlasıyla konuştukları görülmektedir. Hacılar bunun yerine zamanını, nafile namaz, dua, zikir, tövbe, istiğfar, tefekkür, nafile tavaf ve Kur'an-ı Kerim okuma gibi amellerle değerlendirmelidir.

Mescid-i Haram'a ve Mescid-i Nebevî'ye girildiğinde, ke Rahet vakti değilse, iki rekât Tahiyetü'l-Mescid adı verilen "Mescidi Selamlama" namazı kılınmalıdır; bu sünnettir.

Farz namazlardan sonra kılınan cenaze namazlarını kılmayı ihmal etmemelidir.

Namaz için saflar arasına girmek isteyenlere yardımcı olunmalı, yer verilmelidir. Bu hususta "Ey iman edenler! Size, 'Meclislerde yer açın!' denildiği zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin." (Mücadele, 58/11) şeklindeki Kur'an emri

hatırlanmalıdır. Önünden geçenlere, safı aralayıp geçmek isteyenlere müdahale edilmemelidir.

Mecbur kalınmadıkça namaz kılanların önünden geçilmemelidir. Bu konuda birçok Müslümanın hassas olduğu ve önünden geçenleri namaz içinde kolunu uzatarak engellemeye çalıştığı unutulmamalıdır.

Hacılarımızın Cuma namazından sonra, Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de dahi Zuhr-i âhir namazı kıldıkları görülmektedir. Bunun yerine nafil veya kaza namazı kılmaları daha uygundur.

Hanım hacılar, Kâbe'de mümkün mertebe hanımların namaz kıldığı yerleri kullanmalıdırlar.

Yapılan ibadetler ve tavaflar başkalarına anlatılmamalı, riyadan, gösterişten sakınılmalıdır.

Defalarca umre yapmaktansa, çokça nafil tavaf yapmak tercih edilmelidir.

Farz namazlar ev, otel veya otele yakın herhangi bir mescit yerine, çok daha sevap olduğu için Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de kılınmalıdır.

Hacılar, mescitte yer bulunmaması ihtimaline karşı yanlarında, üzerinde namaz kılabilcekleri bir seccade veya ince bir bez taşımalıdır.

B. DAVRANIŞLAR HAKKINDA

Haccın her şeyden önce bir sabır eğitimi olduğunun bilinçle hareket edilmeli, şartlar ne olursa olsun kimseye kızılmamalı, kimseyi kırmamalı, haklı olursa dahi sabredilmelidir. Hacı, Kur'an'ın ifadesiyle "öfkesini yutmalı"dır.

Hac esnasında alışveriş caiz olmakla birlikte, gereksiz yere çarşı, pazar ve alışveriş merkezlerinde dolaşılması hem



bedeni, hem de zihni yormakta; mübarek mekânlarda yapılacak ibadetleri de olumsuz etkilemektedir. Sayılı günlerde yapılacak en kârlı ticaretin, Kâbe tavafıyla gerçekleşeceği akıldan çıkarılmamalıdır.

Hediye veya eşya satın almada yarışmak yerine, hizmet ve ibadette yarışılmalıdır.

İslam ahlakına yaraşır davranışlar sergilenmeli, kaba, sert ve kibirli tavırlardan sakınılmalıdır. Hem bir Müslüman olarak, hem de mensup olduğumuz milletin bir ferdi olarak olumsuz bir imaj bırakmaktan sakınılmalıdır.

Tüm Müslümanlara karşı anlayışlı olunmalı, görülen her türlü olumsuz davranışa müdahale edilmeyerek, soğukkanlı, sabırlı ve hoşgörülü davranılmalıdır.

Birlikte yaşamanın gereği olan saygı, sevgi, nezaket ve temizlik gibi adab-ı muaşeret kurallarına riayet edilmelidir.

Haccın, İslam kardeşliğinin en fazla kendini göstermesi gereken yerlerden biri olması nedeniyle olabildiğince diğer Müslümanlarla selamlaşma, iletişim kurma ve kaynaşma cihetine gidilmeli, onlara karşı hoşgörülü, anlayışlı, güler yüzlü olunmalıdır. Zira “Müslüman’ın kardeşine tebessümü bile sadakadır.”

Hac, farklı ülke ve bölgelerden gelen kardeşlerin tanışma yeridir. Herhangi bir ülkenin hacıları, diğer ırk ve ülke hacılarına karşı üstünlük taslamamalıdır. Bu bir cahiliye âdeti olup, İslam tarafından kesinlikle yasaklanmıştır. “Arap olanın olmayana, Arap olmayanın da olana herhangi bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük, ancak takva yani Allah karşısındaki sorumluluk bilinciyledir.”

Hacda başkalarını hakir görme, küçümseme, ayıplama, arkasından konuşarak küçük düşürme gibi hatalı tavırlardan

şiddetle sakınılmalıdır. Çünkü “Mümin kardeşini hakir görmesi, günah olarak kişiye yeter”.

Diğer Müslümanları tenkitle meşgul olmak yerine kişi, kendi eksikliklerini ve kusurlarını telafi imkânlarına yoğunlaşmalıdır.

Hacda olumlu düşünmeye, uyum göstermeye ve uyumlu hareket etmeye özen gösterilmelidir.

Diğer hacılar hakkında hüsnüzan sahibi olunmalı, suizandan kesinlikle sakınılmalıdır.

Hac gibi zorlu bir süreçte, kul haklarına riayete ayrı bir özen gösterilmelidir. İnsanlarla eşitlenilmesi, farkların ortadan kaldırılması, kul olmanın öncelenmesi gereken bir ortamda kişinin kendi için birtakım ayrıcalıklar araması haccin ruhuyla bağdaşmaz.

Hac süresince, îsâr (başkalarını kendisine tercih) erdemine özellikle önem verilmelidir. Bencil davranışlardan sakınılmalı, diğer hacılara öncelik verilip yardımcı olunmalıdır.

Hacı, kendisi için istediğini başkası için de istemeli, kendisi için arzulamadığını başkaları için de arzulamamalıdır.

Küçüklere sevgi, büyüklere saygı gösterilmeli; yaşlı, özür-lü, hasta ve yardıma muhtaçların yardımına koşulmalıdır.

Arafat'ta kumdan öbekler yapmak; oraya mektup veya çocuk çamaşırı bırakmak; oradan deve dili getirmek; mübarek olduğu zannıyla oralardan taş toprak almak gibi İslam inancına ters düşen bazı hurafelere kesinlikle yeltenilmemelidir.

Mübarek beldelerde bulunduğumuz bilinci içerisinde hareket edilmeli; her türlü olumsuz söz, tavır ve davranışlardan kaçınılmalıdır.

Hacıların otellerde aynı anda yemek yemek istemeleri nedeniyle izdiham ve gereksiz tartışmalar yaşandığından



çok acele edilmemeli, yemek saatinden bir müddet sonra gelinmelidir.

Asansörlere iniş binişlerde acele edilmemeli, sabırla hareket edilmeli, kimse incitilmemelidir.

Uçak veya servis otobüslerine biniş ve inişlerde acele etmemeli, görevlilerin uyarılarına dikkat edilmelidir. Özellikle Mescid-i Haram'da namaz çıkışlarında meydana gelen ve servis araçlarında yaşanan izdihamaya maruz kalmamak için Harem'de bir müddet daha ibadetle meşgul olunmalıdır.

Otellerde verilen yiyecek ve içeceklerden ihtiyaç kadar alınmalı, israftan kaçınılmalıdır.

Hac kimlik kartı, otel ve kafele görevlilerinin irtibat bilgileri sürekli yanında bulundurulmalıdır.

Herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamak için yalnız hareket etmekten kaçınılmalı, mümkün mertebe grupla hareket edilmelidir.

Kafele görevlilerinin talimatları ve rehberliği doğrultusunda hareket edilmelidir.

Serbest bagaj hakkını aşan fazla bagajların ücreti havayolu şirketlerince yolculardan tahsil edileceğinden çok fazla yük ve bagajdan kaçınılmalıdır.

C. SAĞLIK HAKKINDA

Temizlik imanın gereğidir. Bu nedenle ortak kullanım alanları temiz tutulmalı, kirletilmemelidir.

Yediklerine dikkat etmeli, güneş, klima ve hava akımına karşı sağlığını korumalıdır.

Hem sağlık, hem de israf açısından zararlı olan sigara alışkanlığına, bu mukaddes iklimde son verilebilir. (İhram

içerisinde dahi sigara içilmesi, ihram yasaklarının yeterince anlaşılmadığının göstergesidir.)

Özellikle yaşlı, kilolu, tansiyon hastası, kalp ve solunum yetersizliği olan hacılarımız, hayli yüksek olan ve yorucu bir tırmanışı gerektiren Hira ve Sevr mağaralarına kesinlikle çıkmamalıdır.

Özel ilaç kullananlar veya hastalıkları için özel ilgi gerekenler, bu durumlarını arkadaşlarına ve ilgililere mutlaka bildirmelidir.

Dışarıdan alınan yiyecek ve içeceklere dikkat edilmeli; hijyen ve sağlık kurallarına uygun olmayan gıdaları tüketmekten kaçınılmalıdır.

Sağlığımıza dikkat etmeli; güneş çarpması, klima dokunması gibi sağlığa zarar verecek olumsuzluklara karşı dikkatli ve tedbirli olunmalıdır.

D. GÜVENLİK HAKKINDA

Güvenlik açısından yalnız dolaşmamalı, yalnız başına vasıtaya binmemelidir.

Emniyet güçleri ve kabile başkanlarının uyarılarına uyulmalıdır.

Hırsızlık olaylarına karşı tedbirli ve dikkatli olunmalı; çalınma ve kaybolma riskine karşı fazladan para veya değerli eşya taşınmamalı, bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Suudi Arabistan'da özel giderleri için sarf edecekleri paralarını Türkiye Vakıflar Bankası Ankara Meşrutiyet Şubesindeki Hac Emanet Kurumsal SAR (Riyal) Tahsilat hesabına yatırabilir ve Mekke veya Medine'de bu paralarını toptan ya da ihtiyaç kadarını Riyal olarak çekebilirler. Ayrıca Türkiye'deki



yakınları yolcunun T.C. Kimlik Numarası, ad ve soyad bilgilerini yazdırarak bu hesaba para yatırabilirler.

SONUÇ

Bu kitabın, hac yolcularımızın ibadetlerini usulüne uygun olarak, sağlık ve güvenlik içinde yapabilmelerine katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

Yüce Allah, haccınızı, bütün ibadetlerinizi ve dualarınızı kabul buyursun.

Yüce Allah, hac ibadetinizi günahlardan arınmaya, hata ve yanlışlardan kurtulmaya, manen yenilenerak yükselmeye vesile eylesin.

Yüce Allah, huzur, güven, sağlık ve afiyet içerisinde ülkemize dönerek sevdiklerinize kavuşmayı nasip eylesin.

KAYNAKÇA

1. Kur'an-ı Kerim.
2. Hadis Kaynakları.
3. TDV İslam Ansiklopedisi (İlgili Maddeler).
4. Komisyon, Hac İlmihali, DİB Yayınları, Ankara 2015.
5. Komisyon, Haccı Anlamak, DİB Yayınları, Ankara 2016.
6. Seyfettin Yazıcı, Mekke ve Medine'deki Mübarek Ziyaret Yerleri, TDV Yayınları, Ankara 2012.
7. Dr. Ekrem Keleş, Umre Rehberi, DİB Yayınları, Ankara 2017.
8. Hac ve Umre Genel Müdürlüğünce hazırlanan "Adım Adım Hac Rehberi", "Sağlık El Kitabı", "Hac ve Umre Kargo Hizmetleri" adlı büroşürler.
9. Komisyon, Hac ve Umre ile İlgili Fetvalar, DİB Yayınları, Ankara 2025.

Sosyal Medya Hesaplarımızı takip etmek için
aşağıdaki karekodları okutabilirsiniz.

[@hacveumredib](https://www.instagram.com/hacveumredib)



